

ЛННБ України ім.В.Стефаника

01153899 (-)

2975

1190

1191

1192

тефаника

2006p

ВН = 2029.

Ч.

161

ПРОСВѢТА
1890

ПРИ
ВЪНШНІЙ
ГОЛОВОСК.

МАРКІЯНЪ
ШАШКЕВИЧЪ
Цѣна 10 кр.

Рѣкъ 1893.
Книжочка 10.

Въ тов. „Просвѣта“ при улиці Врменськой ч. 2. можна достати:

I. книжки для народу.

18. Коляды и щедрѣви	12	кр.
20. Перекотиполе	8	”
25. XII пѣсней о св. Николаю	5	”
26. Якъ ярмаркувавъ Тарасъ	6	”
28. Мотыль, читанка для руского народу	10	”
29. Старый Ефремъ, Н. Устіяновича	10	”
32. Росказы про небо и землю	12	”
33. 34. Росказы про силы природы, Ч. I. и II. по	10	”
35. Вексель и лихва, наша бѣда	12	”
36. Оповѣданє о житю св. Бориса и Глѣба	10	”
37. Житє Т. Шевченка	14	”
38. Повѣстки для дѣтей	15	”
39. Що то таке провизорія?	8	”
40. Сестра. Оповѣданє М. Вовчка	5	”
41. Байки Павла Свого	12	”
42. Трийцять лѣтъ тверезости	20	”
43. У пропасть дорога ховзка	18	”
44. Вѣнокъ	8	”
45. Нива	10	”
48. Про жите	8	”
49. Зоря	12	”
50. 52, 70, 80, Исторія Руси. ч. I. 15 кр., ч. II. 13 кр ч. IV. 16 кр. ч. V. 18 кр., разомъ	62	”
51. Звѣрята шкѣднїи и пожиточнїи	32	”
55. На досвѣдкахъ	12	”
62. Житє св. Кирила и Методїя	12	”
64. Ленъ и коноплѣ	14	”
66. Рогата худоба	35	”
67. Житє св. великомучен. и лѣкари Пантелеймона	10	”
68. Помѣчь власпа Смайлєса, Часть I.	15	”
71. Про живоплоты и лѣсы	10	”
75. Веняминъ Франклїнъ	12	”
78. Спомянки про жите Волод. Барвїньского	6	”
79. Вѣдкрыте Америкѣ	6	”
81. Про законъ о товариствахъ	39	”
84. Житє св. Евстахїя	10	”
87. Дрѣбна птиця господарєка	10	”
88. Рѣдна мова, літературна часть календаря за р. 1886	10	”
89. Исторія Украйны: Полуботокъ и Кальнїшевскїй	10	”
90. Ставропигїйске Брацтво	16	”
91. Праведный Товїя	8	”
92. Про хованє свиней	30	”
93. Оповѣданє про рослины, О. Степовика	30	”
95. Маркїянъ Шашкевичъ. Про єго жите и письма	18	”
98. Географїя Руся, въ мапоу	45	”
114. Порадникъ лѣварскїй, Іос. Селюха	24	”
122. Середь ледового моря. В. Чайченка	16	”
125—126. Илюстрована исторія Руси	50	”

**АДВОКАТЪ
КОЦОВСКІА**

**Адвокат
КОЦОВСКИ**

С. К. Сп. Радца сѣту крајевѣ

Маркіявъ Шашкевичъ.

МАРКІЯНЪ ШАШКЕВИЧЪ

его жите и значѣне

III к-7190

Въ пятьдесяті роковины его смерти

написавъ

членъ головного выдѣлу товариства „Просвѣта“

ВМ 2029

[Зъ портретомъ поэта]

Накладомъ Товариства „Просвѣта“

ЛЪВОВЪ, 1893.

Зъ друкарнѣ Наукового Товариства им. Шевченка

підъ зарядомъ К. Беднарского

*Книжка
№ 7190
к. Шашкевичъ
Львовъ*

0.15 грн

B-3927

11

И 153 110

Комп. 1.

Львівська бібліотека
АН УРСР
№ И 153110

АДВОКАТ
КОЦОВСКИЙ

Адвокат
KOCOWSKI
в. к. ом. рад. саду крајового

В. Н. 2029

Хирица
ИЗДАТЕЛЬСТВО
МОСКОВСКИ

Бувало давнѣйше кождый майже урльопникъ, коли прийшовъ до села, пописувавъ ся чужими, нѣмецкими, словами, щобы показати свою высшѣсть надъ простымъ „хлопомъ“, що говоривъ по руски. Дѣвчата смѣяли ся зъ вояка, старіи газды сумно кивали головами, видячи, що ихъ дѣти забувають свою мову и встыдають ся навѣтъ єв. Та й не дивниця! У войску смѣялись неразъ зъ „хлопа“ и его хлопской мовы — вѣнть, якъ та галузка вѣдорвана вѣдъ пня, посередъ чужихъ людей упадавъ на дусъ, тративъ вѣру въ себе и ему наконецъ здавалось, що всѣ вѣдъ нього высшій, що его мова погана, що ему єв треба покинути. Не умѣвъ иншой мовы, то калѣчивъ свою рѣдну чужими нѣмецкими та польскими словами. Думавъ, що черезъ те стане высше. Коли-жъ село обвѣяло его свѣжимъ здоровымъ воздухомъ, коли почувъ чудову руску пѣсню, — схаменувъ ся, немовъ той, що его душила тяжка змора. Вѣнть прилягъ назадъ цѣлымъ сердцемъ до своего рѣдного народу — вѣдживъ. Якъ та полянка посередъ могучого, вѣдвѣчного лѣса, не орана черезъ кѣлька роковъ, покрываєсь поволи деревами, лѣсъ шумить надъ нею и тѣлько борозды показываютъ, що тутъ колись було орне поле, — такъ и могучій духъ мѣліонового народу запановує поволи надъ всѣми тыми, котрѣ вѣдъ народу вѣдступили. — Теперь уже менше такихъ вояковъ,

котрї бы встыдались своени мовы — бо теперь духъ руского народу загортае ширшїи круги и у войску вже не смѣють ся зъ нашои мовы.

Але-жь давнѣйше, такъ передъ 50 роками, хиба подъ курною стрѣхою можна було почути руске слово! Паны рускїи, т. зв. шляхта, вѣдцурались уже давно своего народу; священники, хочъ жили зъ народу, встыдались его мовы, бо хотѣли зрѣвнятись зъ панами; урядникѡвъ Русинѡвъ не було, а хочъ и декуды були, то й они не признавались до Русинѡвъ; мѣщанство руске збѣднѣло, спольщилось, — лишивъ ся хиба той погоржденый рускїи „хлопъ“. Нѣхто на того хлопа не звертавъ уваги, тымъ бѡльше, що въ часахъ подданства и панщины уважано его загально за якесь низше сотворѣне. Священники говорили проповѣди по польски, ве журачись тымъ, що „хлопъ“ ихъ не розумѣе — спасене душъ того хлопа представляли собѣ служителъ церкви якосъ чудно, а просвѣта, наука — „хлопови“ не потрѣбна. Хлопъ до плуга, до гною! Такъ, панове громадо, думали ученїи люде въ тыхъ сумныхъ часахъ. По що-жь они ученїи?! Сумно згадати, якъ той бѣднїи мужикъ гнувъ ся, бѣдувавъ, вѡдъ всѣхъ опущенїи, — сумно погадати, якъ темнїи бувъ той селявинт. Зъ тои темноты користали несовѣстнїи люде, а другїи, т. е. руска интелїгенція, не знали ще, яку вагу мають тїи мїліоны селянства, и, замѣсць горнутись до нього цѣлымъ сердцемъ и старатись о его поддвиненїи, ишли въ чужу службу, де зновъ ними встыдали ся. Ученїи люде руского роду не мѣркували, що народъ — то немѡвь бы вода, на котрой поверхни повстають меншїи то бѡльшїи филѣ. Филѣ тїи — то интелїгенція, що виходить зъ народу. Якъ вода глубока, здорова, то и филѣ сїи крѣпкїи. Нема воды, то й филѣ нема.

Та довго такъ позбстати не могло. Будились другі народы до нового житя, то и нашъ рускій народъ мусѣвъ проснутись. Сонце свободы, що освѣчувало вже верхи, мусѣло заглянути и до нашихъ темныхъ „хлопскихъ“ хать, — мужѣ учені мусѣли пѣзнати, що ихъ обовязокъ шукати славы въ службѣ для свого народу по словамъ Христа Спасителя: „Хто хоче бути першимъ, нехай буде для всѣхъ слугою.“ Хочъ усѣ встыдались своєї рѣднои мовы, то була надѣя на лучшу будучность, бо народъ самъ, сѣ мільоны, не забувъ и не мѣгъ забути говорити по руски. А мова, жива мова, дорогі брата, — се велика сила, се оживляюче жерело, котре покрѣпить кожного, хто тѣлько хоче зъ нього пиги. Вѣдъ того народу, якъ бы зъ вѣдвѣчного, дрѣмучого лѣса вѣяло притягаючою силою — треба було тѣлько зблизитись до нього! Зблизивъ ся въ тыхъ сумныхъ часахъ до того народу одень чоловѣкъ, зачерпнувъ зъ того оживляючого жерела рѣднои мовы — и набравши силъ, постановивъ служити тому народови. Симъ чоловѣкомъ бувъ Маркіянъ Шашкевичъ. И справдѣ тѣлько ся оживляюча сила рѣднои мовы зробила, що Маркіянъ Шашкевичъ ве йшовъ разомъ зъ другими тогдѣшними учеными людьми утопаною стежкою, що не встыдавъ ся того погоржденного „хлопа“, а противно — прилягъ до нього цѣлымъ серцемъ. О Маркіянѣ Шашкевичу можна бы се сказати, що говорить стара грецка казка про лицаря Антея, сына землѣ. Ёго не мѣгъ нѣхто побороти, бо вѣнъ, скоро лише дѣткнувъ ся землѣ, набравъ свѣжои силы и стававъ до дальшой боротьбы. Такъ и Маркіянъ Шашкевичъ бувъ сильній тѣлько черезъ те, що зблизивъ ся до свого народу. Про другихъ, може й бѣльше ученыхъ людей, якъ вѣнъ, уже давно забули, а слава Маркіяна „не вмре, не по-

ляже“. И теперь въ 50-тї роковины смерти Шашкевича цѣла Русь-Украина, цѣлый тямучїй рускїй народъ, тутъ и за кордонами, спомяне его ширымъ, вдячнымъ сердцемъ!

Чимъ же то вславивъ ся Маркіянъ Шашкевичъ?

Шашкевичъ почавъ у насъ въ Галичинѣ першїй писати книжки рускою мовою.

Знаємо дуже добре, яка есть рѣзниця мѣжь письменнымъ, просвѣченнымъ, а темнымъ чоловѣкомъ, — мѣжь просвѣченнымъ а темнымъ народомъ. То саме, що очи для тѣла, — наука для душѣ. Видючїй тѣшитъ ся Божимъ свѣтомъ, пѣзнає въ нѣмъ величнѣсть Бога, — видитъ добре дорогу, котрою ему йти треба, и не потребує проводатора, — а якї сї проводаторѣ! неразъ посмѣхають ся надъ слѣпцемъ, неразъ его ошукують! Нещасливый чоловѣкъ темный, — чи темный духово, чи тѣлесно. И ддятого просвѣта, наука есть великимъ скарбомъ, — безъ неи чоловѣкъ якъ безъ очей не може обѣйти ся. Якъ же добути той скарбъ? якъ же просвѣтити той розумъ?

Кождый знає, що Нѣмця не буде нѣхто вчити по Руски, бо вѣнъ розумѣє тѣлько свою швабску мову, а русина не буде по нѣмецки, бо Русинъ умѣ лишъ по руски. То зовсѣмъ проста рѣчь. Заговори до Русина его солодкимъ матернымъ языкомъ, заспѣвай ему тужливу руску пѣсню, а заразъ розкрыєсь его душа, якъ розтворюєсь цвѣтка, коли єѣ огрѣе свѣтле солнце; заразъ покажесь, що той на око тупый Русинъ, й дотепный и розумный; вѣнъ цѣкаво розпытує, уважно слухає и скоро пѣймає. Письменный Русинъ читає охочо книжочки, писанї его рѣдною мовою, и хочъ якъ бѣдный, не пожалує гроша, щобъ записатись до рускихъ товариствъ, якъ „Просвѣта“, де друкують ся цѣкаві та пожиточнї книжочки. Наука широка и глу-

бока якъ море, тожь и книжокъ сихъ, писаныхъ рускою мовою, мусить выходити богато, — мусить бути руске письменство, щобы нарѣдъ довѣдувавъ ся, якъ то свѣтъ поступае на передъ. Каждый знае, що такъ повинно бути; каждый знае, що чоловікъ сотвореный на те, щобы просвѣтивъ свѣй розумъ, бо и правлѣню и другимъ народамъ лучше жити зъ розумными нѣжь зъ темными людьми, — та не такъ оно дѣеся; звычайно найпростѣйша правда стоить найдалше! Въ часахъ, коли живъ Шашкевичъ, люде далеко ще, дуже далеко стояли вѣдъ той правды! Правлѣне хотѣло мужикѣвъ русскихъ учити по нѣмецки, бо думало, що рускій нарѣдъ колись цѣлкомъ знѣмчить ся, — брата нашѣ Поляки, сильнѣйшій вѣдъ насъ, хотѣли зновъ зъ Русинѣвъ зробити Полякѣвъ, а нашѣ ученѣ Русины не мали нѣякои опоры, не мали нѣякои провѣдной гадки. На стѣлько були Русинами и розумными людьми, що пѣзнавали, що по нѣмецки анѣ по польски не можна вчити руского народу, але такъ мало зблизились языкомъ и серцемъ до своего народу, що выгадали якусь „книжну“ мову, котрою люде нѣколи не говорили, и тою книжною мовою, троха подѣбною до мовы урльоппикѣвъ, хотѣли розбудити зъ вѣкового сну рускій нарѣдъ и его просвѣтити. Такою мертвою мовою не могли они нѣкого порушити анѣ загрѣти. Молодѣжь руска котра ходитъ до высшихъ шкѣлъ, горнулася до Полякѣвъ и разомъ зъ ними боролася, проливала кровь свою въ польскихъ повстаняхъ, а нарѣдъ не знавъ навѣтъ, що друкують ся якѣсь книжки будь то бы рускѣ, бо письменники самѣ завядто зъ горы дивили ся на той нарѣдъ, а коли писали книжки, то писали ихъ не для хлопа, котрому, якъ казали, не треба науки. Треба було крѣпкого, вѣщого духа, — треба було крѣпкою живою любови до

того народу, щобы на переко́ръ всѣмъ ученымъ и на переко́ръ правлѣню освѣдчитись такъ щиро за рускою „хлопскою“ мовою, нею говорити, ба навѣтъ писати! Се зробивъ Маркіянъ Шашкевичъ. И словомъ и письмомъ захоочувавъ до того и другихъ своихъ товаришѣвъ.

Однакъ не богато прихильникѣвъ для своихъ думокъ знаходивъ Марк. Шашкевичъ мѣжь тогдѣшними Русинами. Мы сказали, якъ задавлювались на „хлопску“ мову учені Русины. Однѣ зъ нихъ смѣялись, другі, прихильнѣйшіи не вѣрили, щобы тою мовою можна було писати книжки. Але Маркіянъ не упадавъ на дуся. Горячимъ словомъ ширивъ во́нь свои думки. И хоть не богато, але знайшовъ ко́лькохъ щирыхъ молодыхъ людей, котрі зобовязались разомъ зъ нимъ працювати надъ розвоємъ руской мовы. Въ тѣмъ кружку вызначились особливо три товаришѣ: Шашкевичъ, Головацкій и Вагилевичъ — и ихъ звано про те „рускою трѣйцею“. — Заходами сихъ молодыхъ людей выйшла незадовго перша руска книжка въ Галичинѣ. Їѣ назвали „Русалкою Днѣстровою“. Якъ маленьке жерело, що выйде зъ пѣдъ горы, ледво слезить и зъ трудомъ обминає камѣнцѣ по дорозѣ, въ низшѣмъ же бѣгу, скрѣплене другими жерелами, вже перескакує сѣ перешкоды смѣючись до сонця, а ще низше шумить и клекоче ажъ въ кѣнци розливаєсь въ широку могучу рѣку, котра на своихъ филихъ несе величній корабль до незмѣримого моря — такъ розбудивъ ся, крѣпивъ ся и ширшавъ духъ рускій. Передъ 50-ма роками писало лишеєь 3 людей рускою мовою и выйшла одна маленька книжочка руска. Теперь працюють вже сотки на рѣднѣй нивѣ и тысячѣ книжочокъ розходить ся мѣжь рускимъ народомъ; — за другихъ 50 лѣтъ, якъ будемо

святкувати 100-тій роковини смерти Маркіяна, вже тисячѣ робѣтниківъ стануть поручь себе на добре справленій нивѣ и цѣлый народъ рускій буде користати зъ ихъ просвѣтної працѣ! Дай Боже, щобъ живый духъ руского народу пригорнувъ до себе и всѣхъ тыхъ, що й нынѣ ще смѣють ся зъ „хлопской“ мовы, дай Боже, чтобы всѣ роздѣленіи поточки руской мысли зблѣялись въ одну величну, могучу рѣчку! — Маймо надѣю, дорогій брата, що колись такъ стане ся, бо правда мусить побѣдити!

Телеръ перейдемо коротко жите нашого Маркіяна. Робимо се ддятого, чтобы показати, якій вѣнь мусѣвъ поборювати трудности, и тымъ скрѣпити слабодухѣвъ, котрї думаютъ, що для Русина вже все пропало — а такожъ томѣ, чтобы вѣдати честь славному чоловікови въ пятьдесятї роковини его смерти. Львѣвскї Русины рѣшили спровадити тѣлнїи останки Шашкевича до Львова на львѣвске кладовище. У иншихъ народѣвъ суть величнїи святинї, въ котрыхъ хоронять тѣла славныхъ людей, чтобы потомки, вѣдвѣдующї сїи могилы, крѣпились на душѣ и ишли за примѣромъ покѣйниковъ. Такъ спровадили Поляки тѣла своихъ великихъ покѣйниковъ, найбѣльшого поета Мицкевича и другого Ленартовича до Кракова, де въ пѣдземеляхъ церкви разомъ зъ тѣлами королѣвъ польскихъ спочиваютъ. Молодїи и старїи Поляки удають ся тамъ и загрѣвають ся до любви для своего народу. Мы Русины бѣднїи — не маємо такихъ святинь. Алеж и мы бы хотѣли бодай въ части выповнити нашъ обовязокъ. Хочемо спровадити тѣло Маркіяна до Львова, бо ту осередокъ руского жита, бо ту приѣздить наибѣльше Русинѣвъ, — а кождий, хто приѣде, зможе поклонитись тѣлннмъ останкамъ славного мужа. Ту спочивае такожъ тѣло славного руского па-

тріота Волод. Барвѣньського, Сушкевича и иншихъ мужѣвъ, котрі добре заслужились для руского народу. И тогдѣ, коли церковь свята обходить поминальній бого-служеня, и при иннихъ нагодахъ можуть львѣвскіи и приѣзжі Русины помолитись за душѣ своихъ покѣйни-ковѣ; просити Бога, щобы опѣкувавъ ся нашимъ на-родомъ та додававъ силы тымъ, що борють ся за его права, — тутъ, на тыхъ могилахъ, пригадае собѣ кож-дый ширый Русинъ свѣй обовязокъ: працювати для до-бра народу и якъ они вытревати ажъ до смерти при своѣмъ обовязку!

Маркіянъ Шашкевичъ родивъ ся 6 листопада 1811 р. въ селѣ Подлысю, повѣту золочѣвского. Отець его Семень бувъ священникомъ въ Княжѣмъ. Маркіянъ ходивъ до народнои школы въ Золочевъ а до гімназіѣ въ Бережанахъ. Маючи талантъ, учивъ ся дуже добре. Его вроджена лагідність, ширѣсть и доброта зъєднали ему сердца всѣхъ шкѣльныхъ товаришѣвъ. До нього горнули ся всѣ, щобы послухати его разумнои и веселои мовы. А мавъ Маркіянъ великій даръ слова! Вже яко ученикъ гімназіяльній а пѣзнѣйше яко слухачъ філософіѣ и питомецъ семинаріѣ мавъ Шашкевичъ за-для того великій впливъ на своихъ товаришѣвъ. Якъ дуже Маркіяна любили его товаришѣ, пѣзнаємо зѣ словъ Михайла Козановича, котрый такъ о нѣмъ каже: „О безсмертній Маркіяне! Ты запаливъ еси огонь въ моѣй груди, котрый лише гробова земля загасити зможе.“ — Ще яко ученикъ гімназіяльній писавъ Маркіянъ вѣршѣ, — але польскою мовою, бо тогдѣ, якъ вже знаємо, всюды ще говорили тѣлько по польски, писавъ желаня родичамъ и иншимъ членамъ родини на именины, новый рѣкъ и при иншихъ нагодахъ. Тутъ показуєсь его нѣжна любовь до своєѣ рѣднѣ. По окѣнченю гімназіѣ р. 1849 въ Бережанахъ бувъ Маркіянъ принятий до духовнои семинаріѣ у Львовѣ. Тогдѣ крѣмъ теологіѣ (наукъ духовныхъ) слухали выхованки того закладу ще

попередь черезъ два роки філософіѣ — (теперѣшна 7 и 8 кляса гімназіяльна). Та не довго бувъ Маркіянъ въ семинаріи. За те, що позôставъ довше въ мѣстѣ, якъ мавъ позволено, вигнано єго зъ семинаріи. То бувъ тяжкій ударъ для Маркіяна. Єго отець, бѣдний священикъ, не мавъ можности дати сынови удержаня — и Маркіянъ мусѣвъ самъ о се старатись. А не легка то рѣчь заробити на стôлько, щобы заплатити хату, харчъ и одѣнє. Бѣдний такій ученикъ мусить працювати грудьми, — мусить за мізерну заплату учити другихъ молодшихъ школярѣвъ. Неразъ треба бѣгчи зъ одного кôнца мѣста на другій, — зъ милю дороги; чоботы пôдрешъ а неразъ на нихъ не заробишь. А коли самому учитись? коли вôдпочати? коли забавитись зъ любими товаришами? Молодому треба конче набрати силъ и вôдсвѣжити духа! На се не було часу. Маркіянъ, котрого горяча душа перла до невсипущої працѣ, котрого палила жажда науки — западавъ на здорю. Вôдъ тогдѣ почалась єго грудна хоруба. Вôнъ мимо того заглиблювавъ ся що разъ бôльше въ невычерпанє море науки, а бачивъ дуже добре, що и найдовшого житя за мало, щобы бодай зъ верха пôзнати то, на що працювали вôдъ вѣкôвъ тысячъ людей; вôнъ бачивъ, що нива народна зовсѣмъ занедбана; — тутъ треба було зачинати роботу зъ початку, а робота така подôбна до працѣ чоловѣка, котрый забираєсь до корчованя вôдвѣчного лѣса пôдъ поле, де має колись засьятись золота пшениця, забираєсь самъ безъ помôчникôвъ, безъ проводу, безъ потрѣбныхъ знарядôвъ. Охота до працѣ палить, — а тѣло слабе упадає, дивлячись на тї великі трудности, які передъ нами немовъ бы непроходимї скалы зъ пропастями сторчать! Ся величь працѣ, бракъ силъ, недостатокъ, недоля рôдного народу,

— немôчь супротивъ сихъ всѣхъ перешкодъ, — се вытворило въ чуткій душѣ Маркіяна сумовитый, розпучливый настрôй, котрый не опускавъ его до гробовой дошки. Та Маркіянъ не упадавъ на дусъ! Вôнъ боровъ ся, а борючись упевнювавъ ся въ своихъ думкахъ, заглиблювавъ свои погляды на народну освѣту и потребу плеканя рôднои мовы. Самъ способъ, въ якій Маркіянъ забиравъ ся до працѣ надъ своею освѣтою, показуе, що вôнъ мавъ певнй провôднй думки и що зô взгляду на тiiжъ думки хотѣвъ придбати собѣ вѣдомости, потрібнй ему до дальшой практичної працѣ. Провôдною думкою его жита було: плекати розвôй рôднои мовы и на пôдставѣ тои рôднои мовы освѣтити рускій нарôдъ. Вôдповѣдно до того займавъ ся Маркіянъ пôсля уложеного плану науками, котрй бы ему тii провôднй думки могли розъяснити и подати способы до осягненя задуманой цѣли. Попередъ всього, видячи, що иншй Славяне на добре почали вже рухатись, бажавъ вôнъ познакомитись зъ ихъ житемъ.

А въ цѣлôй Славянщинѣ выринули новй, важнй пытаня! Давна минувшôсть, народна мова — се були поклики, котрыми одушевлявъ ся каждый тямучйй Славянинъ! Зъ великимъ жаромъ кивувъ ся нашъ Маркіянъ до науки. Вôнъ познакомивъ ся основно зъ польскою літературою, читавъ дѣла ческихъ и сербскихъ ученыхъ про минувшôсть ихъ народôвъ, ишовъ що разъ глубше и глубше. Передъ его очима розкрывалось жите великого народу славянського, народу, котрый за-для незгоды и вѣчної племѣнної борбы упадавъ що разъ бôльше. И минувшôсть нашего руского народу розкрылась передъ духомъ Шашкевича. Тамъ бачивъ вôнъ ще бôльше сумной долѣ! Нарôдъ самъ, те море, що выдае съ себе филъ, не мôгъ розвинути своєї силы, бо

нѣ князѣ, нѣ атаманы не знали его повести тою доро-
гою, якою бы вѣнъ ити повиненъ, — ба ще перешка-
ждали ему. Нарѣдъ стогнавъ пѣдъ чужимъ панованемъ,
робивъ на чужомъ ланѣ тяжку панщину — але скры-
вавъ въ душѣ своѣй великѣй скарбы мысли и чутя. То
суть народнѣ пѣсни, то душа народу. Якъ кожда рѣчь
выдае зъ себе якѣйсь звукъ — такъ и душа чоло-
вѣка. Золото звенить иначе, иначе зелѣзо або иншѣ
металъ, — подобно и не кождѣй нарѣдъ выдае зъ себе
однаковѣ звуки, т. е. не однаку мае мову и не однакѣ
мысли и чутя. Хто вѣдзначаеь лагѣдностѣю и брато-
любѣмъ, чуе въ собѣ гѣднѣсть людску, рвесь до свѣт-
ла, до свободы, а еьствзавсѣгды упослѣженный, терпѣть
кривду и неправду, — того серце вѣдчувае дуже живо
всю недолю а тую скорбѣ душевну выявляе звуками —
пѣснѣю. Котрѣй же нарѣдъ вѣдзначаеь бѣольшою лагѣд-
ностѣю, котрѣй давъ краснѣй доказы братолюбѣя, — а
котрѣй терпѣвъ бѣольше, якъ рускѣй? Рускѣй народнѣ пѣ-
сни розкрывають намъ опечалену душу руского наро-
ду. Зъ нихъ пѣзнаемо добре его мысли, звычайъ и об-
ряды, — пѣзнаемо, якъ нарѣдъ задивлявъ ся на своихъ
историчныхъ дѣятелѣвъ; въ пѣсняхъ бачимо тѣ душевнѣ
власности, якѣ вѣдрѣзняють оденъ нарѣдъ вѣдъ друго-
го; пѣсни суть про-те наилучшимъ выразомъ нацѣо-
нального (народного) житя. Крѣмъ того суть народнѣ
пѣсни найбогатшою скарбницею живои мовы. Хто хоче
добре выучитись руской мовы, мусѣть прислухуватись
народнымъ пѣснямъ. Та у насъ, — якъ сказано, —
дивились зъ погордою на „простѣй“ нарѣдъ, то и пѣснѣю
народну узнавали за щось низького, негѣдного уваги
ученыхъ людей! Ажъ Маркѣянъ Шашкевичъ перечувъ
своею живою душею вагу народныхъ пѣсень и почавъ
ихъ збирати. Якъ въ иншихъ разяхъ такъ и теперѣ

вплынула пѣдъ сямъ взглядомъ и на Шашкевича Украина. Тамошній Русины, котрыхъ о много бѣльше якъ насъ тутъ въ Галичинѣ, почали вѣдроджуватись. У нихъ не выгасла ще память давной свободы, а пѣсня, котра величала славу минувшѣсть, лунала голосно по широкыхъ степахъ. Тамъ ученій люде мусѣли скорше звернути увагу на ту пѣсню и пѣзнали заразы потребу писати книжки въ народнѣй мовѣ. Тѣи ученій люде на Украинѣ, якъ Котляревскій, Артемовскій-Гулакъ, Квѣтка Основяненко и великій нашъ поетъ Шевченко, писали простою „хлопскою“ мовою, збирали пѣсни народнѣи и вплынули дуже на нашого Маркіяна Шашкевича. Особливожь чудовѣи поезіѣ Шевченка мусѣли его порушити до глубины душѣ. Маркіянъ утвердивъ ся ще въ своихъ пересвѣдченяхъ, що треба розвивати народну мову. Крѣмъ того пѣзнавъ вѣнь добре, яку велику вагу маѣ для нашего розвою въ Галичинѣ вплывъ Украины. Се можна добачити у всѣхъ сихъ хвиляхъ, коли жите наше було рухливѣйше. За кождымъ разомъ дѣяльнѣсть Русинѣвъ на Украинѣ пѣдносила и крѣпила дѣяльнѣсть нашу въ Галичинѣ, — и мы нѣколи не повиннѣи забувати, що широке духове вѣдроджене у насъ можливе тѣлько при помочи Украины, — тожь взаемини нашѣи повиннѣи бути що разъ то тѣснѣйшѣи... Маркіянъ Шашкевичъ пѣзнавъ се, якъ сказано, дуже докладно и выразивъ се письмомъ до „побратима“ Микола Устияновича, коли пославъ ему украинскѣи пѣсни. Вѣнь такъ пише :

Отъ такъ, Николаю, вкраиньскѣи орлята
И веселять душу й сердце загрѣвають;
Отъ такъ, Николаю, рускѣи соколята
То въ голосъ, то зъ-тиха матери сѣвають,
Ажь мило згадати, якъ то сердце бѣть ся,
Колѣ зъ Украины руская пѣсѣнька

Такъ мило-солодко вколо серця вѣть ся,
 Якъ коло милого дѣвка русявенька...

Маркіянъ Шашкевичъ скрѣплявъ про-те свои взає-
 мины зъ Україною, бажаючи горячо, щоби и Галичина
 въ розвою рѣднои мовы не осталась по заду, а йшла
 зъ Україною рѣвнымъ крокомъ у змаганю просвѣтнѣмъ.

Вже яко студентъ фільсофій и питомецъ семинаріи
 почавъ вѣнъ працювати на поли літературнѣмъ. Въ тѣмъ
 були єму найбільше помѣчнѣ два товаришѣ Иванъ Ва-
 гилевичъ и Яковъ Головацкій. Они творили тѣснѣйшій
 кружокъ, котрый называли тогдѣ насмѣшливо „рускою
 трѣйцею“. — Плодомъ праць того кружка була перша
 книжочка, писана рускою народною мовою; она назы-
 ваєсь „Русалка Днѣстрова“. Маленька ся книжочка —
 всього має 155 сторѣць малои вѣсѣмки, — теперъ
 друкують о много бѣльшій и цѣннѣйшій пѣдъ взглядѣмъ
 науковимъ, але жадна книжка въ Галичинѣ не мала та-
 кого значѣня, якъ „Русалка Днѣстрова“. Значѣне єѣ,
 якъ знаємо, лежить въ тѣмъ, що она написана народ-
 ною мовою. Книжочка ся мала зразу называтись инак-
 ше. „Зоря“ мало бути єѣ имя. Алежь цензоръ рускихъ
 книжокъ Венедиктъ Левицкій не позволивъ єѣ друку-
 вати. Єму не подобалась народна мова а ще бѣльше
 не подобалась єму фонетична правопись, т. є. такій
 спосѣбъ писаня, пѣсля котрого пише ся такъ, якъ го-
 ворить ся, — значить, не уживає ся тыхъ буквъ, що
 ихъ въ мовѣ не чути, якъ, а на оденъ звукъ уживає
 ся лише одного знаку а не пять, примѣромъ на звукъ
 і — знаки ѣ, ѓ, і, ѣ, и! То дуже не подобалось тому
 цензору. А цензоръ такій, що оцѣнювавъ книжки и
 дававъ о нихъ судъ, мѣгъ заказати друкувати. И Ве-
 недиктъ Левицкій заказавъ. За те знаємо про нього,
 бо инакше забули бы були люде, що вѣнъ живъ на

свѣтъ. Маркіянъ Шашкевичъ разомъ зъ своими товаришами Головацкимъ и Вагилевичемъ мусѣвъ про-те шукати способу, якъ бы „Зорю“ пустити въ свѣтъ. Треба було дещо змѣнити, инакше назвати и друкувати въ иншомъ мѣсци а не у Львовѣ.

Въ Зорѣ була розправа про Хмельницького зъ портретомъ сего гетьмана козацкого. Треба було выкинути сю розправу и портретъ. Крѣмъ того выкинено деякі вѣршѣ а додано дещо нового. Хоч вѣршѣ були зовсѣмъ невинні, та въ тамтыхъ часахъ разили они цензора. Щожъ въ томъ є злого, що говорить Шашкевичъ :

Засидѣваю, що минуло,
Передвѣдкій згану часъ :
Якъ весело колись було,
А якъ сумно нинѣ въ насъ.

ВМ² 2029.

И вже було зле, що Шашкевичъ не похваливъ тогдѣшнихъ часѣвъ! Годъ — треба булу и се выкинути. Книжочку такъ очищену назвавъ Шашкевичъ „Русалкою Дибѣстровою“. Де-жъ єѣ друкувати? Не мало помѣгъ Шашкевичеви Я. Голсвацкій. Вѣнъ учивъ ся въ роцѣ 1835 на Угорщинѣ въ Пештѣ и тамъ познакомивъ ся зъ кѣлькама студентами-Сербами. До нихъ написавъ Галовацкій и они обѣцяли зайнятись друкомъ книжки. Такъ отже постановлено выдати „Русалку“ въ Пештѣ, бо у Львовѣ бувъ бы цензоръ зновъ не позволилъ друкувати. Теперь друга велика труднѣсть — бракъ грошей! Кошты друку Русалки мали выносити 400 зр. — Велика, превелика сума для такихъ бѣдныхъ людей якъ Шашкевичъ и его товаришѣ. Та знайшовсь добродѣй — а тымъ бувъ Никола Верещинскій священникъ и директоръ школы головной въ Коломыи. Вѣнъ обѣцявъ дати потрѣбнй грошѣ. Маючи дозволѣ до дру-

АН УРСР

2

№ И 153110

ку вѣдъ цензора въ Будинѣ (мѣсто злучене зъ Пештомъ — Пешть и Буда), котрый выеднавъ Сербъ Юрій Петровичъ, пославъ Шашкевичъ въ роцѣ 1836 рукопись Русалки на его руки. Въ роцѣ 1837 выдрукувано Русалку Днѣстрову въ Будинѣ въ 1000 экземплярахъ. Зъ того 900 книжокъ послали до Львова а 100 до Вѣдня. Але-жь цензура у Львовѣ не позволила ширити „Русалки Днѣстровои“. Полиція забрала всѣхъ 900 книжокъ якъ бы якій небезпечный товаръ и держала въ магазинѣ подъ ключемъ ажъ до 1848 року!

Лише 100 книжокъ Русалки, высланныхъ до Вѣдня, розойшлося по́знійше по Галичинѣ. Такъ за-для невинной книжки мавъ Шашкевичъ багато клопотѣвъ. Его взяли подъ надзоръ полиційный, т. е. наказали полиціи слѣдити кождый его крокъ: куды ходитъ, що робить, зъ кимъ пристае. У него зробили ще й ревизію, чи не має якихъ небезпечныхъ книжокъ або писемъ — та не знайшли нѣчого.

Та сѣ клопоты не такъ болѣли Маркіяна, якъ во-роговане и насмѣшки власныхъ братѣвъ Русинѣвъ. Знай-шлись такі, що смѣялись зъ прости, якъ казали „хлоп-ской“ мовы, подобно якъ ще и теперъ смѣють ся тѣ, котрі кажуть, що есть лише московска мова а рускои нема. Се болѣло дуже Маркіяна. Однакъ вѣнь зносивъ терпеливо всякій незаслуженій доганы и наруги своихъ землякѣвъ, бо знавъ, що тѣлько рѣдною мовою можна просвѣтити нарѣдъ, вѣнь вѣривъ крѣпко, що та рѣдна мова здобуде собѣ колись свои права — а замовкнутъ всѣ тѣ, що зъ ней смѣють ся. Вѣнь не упадавъ на ду-сѣ а ишовъ вытревало разъ выбраною дорогою. Маемо завдячити Шашкевичеви, що наша мова розвиваеь и поступае на передъ народна просвѣта. Теперъ не маемо вже тѣлько противностей, въ конституційной державѣ

вѣльно намъ упоминатись о наші права, тільки доро-
жѣмъ нашою мовою, якъ скарбомъ, а не даваймо вѣры
тымъ, котрѣ якъ за часѣвъ Маркіяна такъ и теперъ
смѣють ся зъ руской мовы — а хотять завести якъ
кажуть „книжну“ а то по просту московску. Знаймо
о тѣмъ, що нарѣдъ, котрѣй не шанує своихъ свято-
щѣвъ — а до нихъ належиць мова — не заслугоє не
пошанованє. Зъ мовою, зъ добрами духовыми стоять
въ звязи и добра матеріальнѣй. Якъ не пошанують на-
шой мовы, то не вѣддадутъ намъ справедливости нѣгде
— и тому то унослѣджують всюды нашего мужика, тому
его такъ вызыскують, бо вѣнъ себе не шанує, не ша-
нує своихъ святощѣвъ!

Ще передъ выданемъ Русалки Дифъстровой пи-
савъ Маркіянъ головно поезіѣ. Зъ нихъ 19 надруко-
вано а деякі знаходять ся въ рукописяхъ мѣжь при-
ятелями и знакомыми Шашкевича. Поезіѣ — головнѣй
творы Маркіяна. Въ нихъ вѣдбиваєсь его чиста немѣвь
хрусталь душа, котра тужить-сумує, чуючи свою и сво-
го народу недолю; въ нихъ глибоке чуте, любовь для
Руси-Украины.

Крѣмъ дробныхъ вѣршѣвъ, зъ котрыхъ деякі по-
мѣщенѣ въ Русалцѣ, задумавъ Маркіянъ написати бѣль-
шу поему, т. є. бѣльше оповѣданє на взѣръ народныхъ
думъ историчныхъ, де оповѣдають ся подѣвъ, обходячі
цѣлый нарѣдъ. Ся поема мала называтись „Перекинчикъ
бисурманьскій“. Въ нѣй хотѣвъ Шашкевичъ оповѣсти
про графа Вацлава Ржевуского, що то замешкавъ бувъ
въ Арабіѣ, принявъ тамъ турецку вѣру а вѣдгакъ вер-
нувъ назадъ на Подѣле, де зъ поетомъ Тимкомъ Падурою
хотѣвъ выкликати повстанє противъ россійского
царя. Жите сего графа було дуже рухливе и цѣкаве
та зображало добре тогдѣшнѣй порядки на Украинѣ и

вѣдносины Поляковъ до Русинѣвъ. Однакъ Маркіянъ не встигъ написати сеи поемы. Вѣнъ выкѣпчивъ лише одну частину, котру назвавъ „Бандуристь“. Тамъ оповѣдаєсь про народнаго украинскаго свѣвака-бандуриста.

Шашкевичъ переложивъ на руску мову гарну старинну поему ческу Короледворска рукопись зъ Судомъ Любушинимъ, часть польскои поемы Гощинскаго „Zamek Kaniowski“, перекладавъ такожь деякі сербскі народні пѣсни и выготовивъ перекладъ стариннои рускои поемы: „Слово о полку Игоревѣмъ“. Перекладъ сей запропастивъ ся, але тѣ, що его читали въ рукописи, кажутъ, що бувъ дуже гарный.

Прозою, т. е. не вѣршами, написавъ Шашкевичъ казку „Олена“ и „Псалмы Русланові“. Вѣнъ прибравъ собѣ имя Русланъ. Оденъ и другій творъ — дуже красні и зѣ взгляду на хорошу мову якъ и зѣ взгляду на глубокі мысли. Особливо псалмы вѣдзначають ся хорошими, величними думками и чудовою мовою. Головацкій такъ о нихъ пише: „Кажешь, приятелю, що простымъ языкомъ нашимъ не можна, лише о домашныхъ що-денныхъ рѣчахъ бесѣдовати, що рускій народный языкъ зовсѣмъ неспособный до выразу высшихъ понятій. Отъ тобѣ показавъ живымъ примѣромъ Шашкевичъ, якъ можна взнести ся высоко, якъ можна, своєю мовою безъ чужои примѣшки и найвысшій понятя о Бозѣ гладко высказати, — та ще якъ сильно, якъ мудро, якъ рѣшучо, основно. Не языкъ народный винень, але ты самъ, бо (вдарь ся въ груди) не знаешь его, не вмѣешь по руски. Шашкевичъ не рѣкъ, не два розбиравъ народну бесѣду; — теперь видишь, якъ ему гнеть ся всюды пѣдъ ладъ. Не лѣнууй ся, працой, то й тобѣ лекше пѣйде; але знай, що безъ працѣ само до берега твого не приплыве“. — Такъ хто учивъ ся рускои мовы, хто

вѣдъ молодости нею говоривъ, прислухувавъ ся пѣснямъ, казкамъ — хто знае сю мову, той певно єѣ любить, бо знае, яка єѣ вартѣсть. „Де скарбъ вашъ, тамъ буде и сердце ваше“ читаемо въ св. письмѣ. Если вѣд-песемо сѣ слова до языка, то они намъ наилучше пояснятъ, що тѣ встыдають ся своєї мовы, котрѣ єѣ не знаютъ.

Провѣдна гадка Шашкевича була, якъ знаемо, ся, щобы за помочію рѣднои мовы просвѣтити нарѣдъ. Въ тѣй цѣли хотѣвъ вѣнъ зъ церковного языка переложити на руску народну мову письмо святе — а передовсѣмъ св. Євангелія. Не докѣнчивъ розночатого дѣла, бо переклавъ лише частину Євангелія св. Матея и цѣле Євангеліе св. Іоана на руску мову. Шашкевичъ почавъ першій говорити церковній проповѣди по руски. У Львовѣ и всюды учили священники въ тыхъ часахъ нарѣдъ въ церквахъ по польски. — Кѣлько то треба було вѣдваги, щобы выступити проти загально принятого звичаю, пѣзнать кождый, якъ не менше и се кождый порозумѣе, що релігійно-моральне вихованѣ, т. є. наука вѣры и обычаѣвъ по церквахъ и школахъ мусить удѣлятись въ народнѣмъ, зрозумѣлѣмъ языкѣ, бо инакше не принесе пожитку. Письмо же святе, се невычерпане жерело найкрасшихъ правдъ и наукъ, може бути лише тогдѣ зрозумѣле, если буде доступне, т. є. если буде переложене на народный языкъ. Тожъ и ту має Шашкевичъ великій заслуги, бо вѣнъ зробивъ першій початокъ. Шашкевичъ не забувъ такожь и про те, що въ школахъ не було вѣдновѣднихъ, зрозумѣлыхъ для дѣтей книжокъ. Вѣнъ уложивъ про те „Читанку для малыхъ дѣтей“. Сю книжочку надруковано по смерти Шашкевича въ роцѣ 1850 а друге выданѣ вышло въ р.1853 накладомъ Галицко-русской Матицѣ. Черезъ кѣлька лѣтъ

була ся читанка уживана въ школахъ народныхъ. Она була-бъ довше служила до школьной науки, коли бъ Шашкевичъ звернувъ бувъ бѣльше уваги на кругъ думокъ и потреби малыхъ дѣтей, що починають учитись. Мимо того можна бы при укладѣ народныхъ книжокъ и теперь дещо зъ той читанки приймати — именно оповѣстки зъ исторіи библійной, котрѣ въ нинѣшнихъ читанкахъ не знаходять мѣста.

Маркіянъ Шашкевичъ займавъ ся такожъ минувшимъ житємъ Руси-Украины. Вѣнь почавъ писати про початки Козаччины — та не встигъ докѣнчити сего дѣла, лише написавъ коротку розвѣдку пѣдъ заголовкомъ „О Запорожцѣох и ѣихъ Сѣичи“, котра була въ роцѣ 1882 надрукована въ газетѣ „Зоря“.

Въ часѣ, коли руске жите почало доперва будитись, задумувано впровадити до руского письма латиньску азбуку. Такъ Вацлавъ зъ Олеська, Полякъ, що выдавъ друкомъ рускѣ и польскѣ пѣсни народнѣ, уживъ до сего выдана латиньскои азбуки а въ передмовѣ до сей книжки радивъ Русинамъ, щобы покинули руску мову а приняли польску. За нимъ пѣшовъ рускѣи священникъ Осипъ Лозиньскѣи, написавши розправу, въ котрой доказує, що Русины повиннѣи ввести до своего письма латиньске абецадло. Сей Осипъ Лозиньскѣи выдавъ такожъ книжочку, де описує „Руское весѣле“, латиньскою азбукою. Проти того выступивъ Маркіянъ Шашкевичъ въ розвѣдцѣ „Азбука и Abecadlo“. Вѣнь говорить пѣзнѣйше въ оборонѣ рускои азбуки и въ „Русалцѣ“, коли згадує про Лозиньского „Руское весѣле“ такъ: Наибѣльною обманю, ба непростенымъ грѣхомъ въ сѣмъ дѣлѣ є, що писатель, вѣдвергнуши азбуку питому руску, принявъ буквы лянцкѣи, котрѣ цѣло не пристають къ нашому языкови.

Такъ мы перейшли въ коротцѣ житє Маркіяна Шашкевича и єго працю на поли руского письменства. Вѣнь не живѣ довго и не зазнавѣ щастя, бо и недостатокъ и довга грудна хороба и противности, якѣ подыбувавѣ въ своѣй щирѣй праці вѣдѣ чужихъ и своихъ, — всьо то пѣдкопувало єго житє и наводило на душу тяженькѣй смутокъ. Алежѣ Маркіянѣ не покидавѣ нѣколи своихъ думокъ, ишовѣ вытревало разѣ обраною дорогою, — працювавѣ по надѣ свои силы. Єго заслуга, якѣ вже знаємо, лежить въ тѣмъ, що вѣнь почавѣ першѣй писати народною мовою. Теперѣ широко розрослась вже въ порѣвнаню зѣ тогдѣшною руска письменнѣсть, — алежѣ богато, богато ще треба намѣ робити, щобы зрѣвнятись бодай въ частѣ зѣ народами высоко просвѣчеными. Наша робота ще тымъ тяжша, що нема другого народу на свѣтѣ, котрый бы мусѣвъ такѣ поборювати трудности, якѣ рускѣй нарѣдъ. Нѣякѣй нарѣдъ, навѣть и дикѣй, не встыдаєсь своєѣ мовы, — нѣякѣй нарѣдъ не каже, що вѣнь не є пародомъ, а у насѣ єсть такѣ люде и єсть ихѣ, на жаль, досыть много, котрѣ не хотять признаватись до народу руского и вѣдмавляють єму всьо право до розвою, до житя. Сѣ люде кажуть, що єсть лише оденѣ нарѣдъ россѣйскѣй або московскѣй, що єсть лише одна мова россѣйска, або московска. Ту мову треба, кажуть, и памѣ приняти а свою закинути.

Мово рѣдна, слово рѣдне, —
 Хто васѣ забуває,
 Той у грудяхъ не серденько
 Але камѣнь має!

Хто любить свѣй нарѣдъ, той певно не покине своєѣ рѣднои мовы а всюды буде боронити єѣ правѣ, всюды буде єѣ плекати.

Въ тѣмъ торжественномъ дни, коли Русины перевезуть тѣло пезабутого Маркіяна до Львова, — вѣдаймо, брата, громадно честь славному покійникови. Тысячъ нехай провадять его тлѣннй останки и нехай покажуть симъ, що стоять и будуть завсѣгды твердо стояти при народной идеѣ, — цѣлый рускій нарѣдъ и тѣ, що возьмутъ участь въ торжествѣ, и тѣ, що въ дома въ своихъ церквахъ спомянуть душу Маркіяна, — всѣ Русины нехай заявлять ясно и грѣмко: Мы Русины хочемо на завсѣгды зѣстати Русинами; — мы Русины въ Галичинѣ разомъ зъ Русинами на Украинѣ становимо оденъ нарѣдъ. — Языкомъ нашимъ есть той языкъ, котрымъ говорить Русь-Украина, котрымъ писали Маркіянъ Шашкевичъ и Тарасъ Шевченко!

649629

130. Про управу ячменю и вѣса	12	кр.
131. Образы страстей Исуса Христа	10	"
132. Иванъ Котлиревскій, В. Чайченка	10	"
133. Лѣварь Исаакъ	10	"
134. Зъ житя хлѣборобѣвъ	10	"
135—139 Родный Звѣзникъ, літер. часть календ за р. 1892	3	"
140 Що має робити „Просвѣта“	10	"
141—142. Наше лихолѣтє	15	"
143. Григорій Квѣтка, оповѣданє Чайченка	10	"
144. Гали, оповѣданє Загѣрної	10	"
145. Зъ житя Якова Кука, розказавъ К. Селєцкій	10	"
146. Юрко Стефенсонъ	12	"
147. Финляндія и Сахара. В. Чайченка	12	"
148. Про новій грошъ	10	"
149—150. Левада, літер. часть календаря за р. 1893.	25	"
151. Про холєру	6	"
152. Дещо про землю	10	"
153. Сократъ, грецкій учитель, Вас. Чайченка	12	"
154. Про польовій пошкоды	5	"
155—156. Якъ дбати о здоровлє	25	"
157. Своѣяки	12	"
158. Три побратимы	20	"
159—160. Про книги грунтовій	25	"

II. КНИЖКИ, котрї ПРОСВѢТА закупила або даромъ дѣстала:

1. Нѣмецко-рускій словарь Ом. Партыцкогo	1 злр.	—	кр
2. Маруся Квѣтки-Освоиненка	10	"	"
3. Вечери на хуторї, повѣсти Гоголя, 2 томы	65	"	"
4. Непропаща сила, дра И. Пулюя	40	"	"
5. Правотарь рускій народный, Лукичъ Василь	2 злр.	50	"
6. Сербскї думи і піснї	1 злр.	—	"
7. Исторія русской литературы, Ом. Огоновского томъ I. Ізр. 70 кр., томъ II. 3 зр., томъ III. 2 зр.; разомъ	6 злр.	70	"
8. Мъзерѣвка. Написавъ Б. И.	10	"	"
9. Словарь руско-нѣмецкій, Жєлєхѣвского	6 злр.	—	"
10. Исторія Н. Костомарова ч. I.	50	"	"
11. Пѣвнєство, пєснєцѣ народа	5	"	"
12. Иванъ Густъ Шевченка, музика Лисєнка (на фортепїанъ)	50	"	"
13. Драматичнї творы Григ. Бораковского	1 злр.	30	"
14. Посѣи В. Масляка ч. I.	1	"	—
15. Марко Вовчокъ II. 25. III. — 15 кр.			40 "
16. Проскурка Юр. Федьковича			10 "
17. Войскова такса			15 "
18. Про выглащенє подѣ желѣзницѣ			15 "
19. Про выборы до сойму (друге выданє)			18 "
20. Про выборы до рады державной			10 "
21. О позичкахъ			13 "
22. Новый податокъ грунтовый			15 "
23. О ошлєунахъ та кураторахъ			6 "
24. Кириль и Методїй, рѣчницѣ по			50 "
25. Угорска Русь Лукича			15 "
26. Портретъ Тараса Шевченка			50 "
27. Карта Галичины, Буковины и угор. Руси			5 "
28. Альбумъ заслуженныхъ Русинѣвъ зъ пересѣлкою			100 "
29. Устїяновичъ, Ярополкъ драма			10 "
30. Гальшка Ом. Огоновского			15 "
31. Рускїй сѣвѣяникъ, збѣрникъ пѣсєнь 40 кр., оправный			50 "
32. Шляхта ходачкова, Гр. Григорїєвича			15 "

33. Minoritätsvotum		50 кр.
34. Историчній монографіи. М. Костомарова	2	15 "
35. Княжий періодъ Руси-Украины. Г. Иловайскій ч. I	1	56 "
36. " " " " " " ч. II	1	85 "
37. Монографіи до Галицкой Руси	1	55 "
38. Історія княз. литовского, В. Антоновичъ	1	65 "
39. Богданъ Хмельницькій. М. Костомаровъ 3 томы	5	"
40. Ргіма veга, збѣрникъ поезій Ю. Шнайдеръ		10 "
41. Оповѣданя Дан. Мордовця		10 "
42. Въ Карпатахъ Ивана Нечуя		10 "
43. Лихій день, Григ. Григоріевича, комедія		10 "
44. Твори Стевана Руданського		10 "
45. Люборадскій, повѣсть А. Свидницкого		30 "
46. Учебникъ сѣвву. Ив. Кипріянь		50 "
47. Выдавиництва „Дзвѣнка“: Писанка, Олеси, Байки Гль- бо а Грицько Казка про сонце, Дума про книжницю по		5 "
48. Вѣдгадайте, хто розумный		5 "
49. Салдацій портретъ		12 "
50. Сонній мары молодого питомця		10 "
51. Порвалась нитка		30 "
52. Новій перемѣний звѣзды		30 "
53. Юрій Горovenko		40 "
54. Літературный долатокъ до „Батьківщини“		50 "
55. Історія Руси. Стефанъ Качала	1 зр.	50 "

III. КНИЖКИ ШКОЛЬНІЙ И МОЛИТВОСЛОВЫ.

1. Руска читанк. для шкѣль среди Партицкого ч. II		50 кр.
2, 3, 4. Аритметика ч. II. 40 кр., III. 50 кр., IV.		50 "
5. Читанка нѣмец. Д-ра Яноты для III. и IV. кл.	1 зр.	50 "
6. Землепись (географія), Беллінгера		45 "
7. Історія Пітца, ч. I. Свѣтъ старинный		6 "
8. Руска читанка для II. гім. Ю. Романчука		80 "
9. Народный молитвеникъ для дѣтей V. выд. а) въ звич. опр. 20 кр.; б) въ лучшій опр. (хрестъ полоти. и золоч. хрестъ) 25 кр.; в) цѣла опра- ва полотняна, береги золочені		35 "

IV. ФОРМУЛЯРЪ.

1. Дневникъ касовый, одна лібра		40 кр.
2. Книга довжниківъ, одна лібра		40 "
3. Книжочка для позичающего, 100 пр.		65 "
4. Запись або Скриптъ, 100 пр.	1 зр.	"
5. Позовъ въ справахъ дробныхъ, одна лібра		25 "
6. Статутъ читальни вразъ зъ поданемъ до Намѣстництва (5 примѣрниковъ статута и 1 прим. поданя)		20 "
7. Формуляръ для касъ позычковыхъ на ладъ „Заком. Правды“: а) книга касова, б) книга довжниківъ, в) контрактъ купша одна лібра, г) книга мастку желѣзного, одна лібра по		40 "
д) книга мастку подручного, е) протоколь, одна лібра		45 "
8. Повномочіе, одна лібра		40 "
9. Контрактъ купша, взѣръ а) б) в) лібра по		40 "
10. Подані о екс- и интабуляцію права власности, взѣръ а) б) в) г) ліб. по		40 "
11. Написы до подань о интабуляцію, лібра		20 "
12. Запрошенія на рады громадскій, лібра		40 "
13. Завѣзванія до уряду громадского, лібра		40 "

14. Статутъ касы позычковой вразъ зъ поданемъ до Намѣстництва (5 прим. стат. в 1 под.) 20 кр.

ББК-1191

РМ = 2020.

ПАМ'ЯТИ

МАРКІЯНА
ШАШКЕВИЧА

КНИРІА ВЪ ПЯДЕСЯТЬЛѢТНІЙ РОКОВИНЫ
ЕГО СМЕРТИ.
написавъ

І. Я. Луцькѣ

НИКОЛАЕВИЧ
КОЦОВСКИ

Накладомъ редакціи „Посланника“

ЦѢНА 5 КР.

На дохѣдъ будовы памятника бл. п. Маркіяна.

ПЕРМЬ

ИЗДАТЕЛЬСТВО

ИЗДАТЕЛЬСТВО

ИЗДАТЕЛЬСТВО

ИЗДАТЕЛЬСТВО

ИЗДАТЕЛЬСТВО

ИЗДАТЕЛЬСТВО

ИЗДАТЕЛЬСТВО

ИЗДАТЕЛЬСТВО

ИЗДАТЕЛЬСТВО

II II К ПАМ'ЯТИ 7.191

МАРКІЯНА РУСЛАНА ШАШКЕВИЧА

НАЙЩИРШОГО СЫНА РУСИ

ВАН. 2030.

въ пятьдесятлѣтну памятку Єго смерти и въ памятку перенесеня
Єго мощей зъ Новосѣлокъ лѣсныхъ до Львова, на дняхъ
19. и 20. жовтня 1893. року.

написавъ

І. Я. ЛУЦЫКЪ.

~~КОПИРАКТ
НИКОЛАЕВИЧ.
КОЦОВСКИЙ~~

НАКЛАДОМЪ РЕДАКЦІИ „ПОСЛАННИКА“

1893.

Зъ печатнѣ А. Цѣхоцкого
въ Бережанахъ.

И - 14751

**АДВОКАТЪ
НОЦОВСКІЙ**

11

**Адвокат
KOCOWSKI И 153110**
в. л. отъ гласа гласа крајинско

Комп. 2

Руска мати насъ родила,
Руска мати насъ повила,
Руска мати насъ любила, —
Чомужь мова ей не мила?
Чомъ ся невъ встыдати маемъ?
Чомъ чужую полюбляемъ?

Маркіянъ Шашкевичъ.

Львівська бібліотека
АН УРСР
№ И 153111

Повстань зъ могилы! воскресни пророче,
Оживите кости довгимъ сномъ сповитї,
А чей померкнутъ тѣни довгой ночи
И руске небо почне вже зарѣти,
Ясный лучъ сонця въ хату нашу гляне,
Повстань зъ могилы, повстань Маркіяне!

Повстань зъ могилы! вѣрный Руси сыну
Чи ты не чуешь? до рѣдной хаты
Руска родина просить Тя въ гостину
Радабъ дѣзнатись, радабъ поспытати:
Чи для ней зѣйде ще сонце весняне,
Повстань зъ могилы, повстань Маркіяне!

Повстань зъ могилы рускій соловѣю,
Най Твоя пѣсня якъ передъ лѣтами
Вливае въ сердца вѣру и надѣю,
Що узримъ правды сонце ще надъ нами;
Зъ днешного горя що слѣду не стане,
О повстань зъ гробу, повстань Маркіяне!

Ѣому лѣтъ пятьдесятъ, якъ на кладбищи въ селѣ Новосѣлки, каменецкого повѣта, прибула свѣжа могила. Се громада хоронила душпастыря своего, отца Маркіяна Шашкевича; а кѣлька сердецъ рускихъ, кѣлька щирыхъ душъ, хочъ здалека ѡтъ той могилы, хоронило найщиршого сына Руси, найгорячѣйшого любителя своего народу, хоронило того, кто першій ставъ будити Русь дожитя; животворнымъ своимъ словомъ навѣвъ сынѡвъ еи на дорогу власного самопѡзнаня, нѣжною своею пѣснею показавъ красу нашої мовы, котра на тогдѣ плекалась лишъ тамъ, де било еще сердце Руси—пѡдъ стрѣхами сельскихъ хатъ нашихъ. Божь судьба наша, незавидна и нынѣ, була тогды дуже, дуже горестна. Вѣки зложились на тоє, щобы зъ давной могучости остались лишъ слѣды; досыть сказати, що назвою Русинѡвъ знаменовано лишень людъ робочій, невольный, бо ѡтданы панщинѣ. Зъ родѡвъ боярскихъ, зъ давной шляхты руской, котра въ своихъ часахъ числомъ переважала шляхту польску и литовску, не стало нѣ одного, о рускѡй интелігенціи анѣ чутки не було; одинъ нарѡдъ лишъ берѣгъ свое слово, свою пѣсню прекрасну, свѡй звычай и обычай и зъ него вый-

шла животворна сила, котра розбудила насъ до життя, и котра, розвиваючись хорошо пѣдъ отцѣвскимъ австрійскимъ правительствомъ, поставила насъ на тѣй дорозѣ, на якій стоимо нынѣ, на дорозѣ поступу, хочъ еще повѣльного, и здобуваня собѣ правъ, о котрѣи кожда народнѣсть, зѣ вгяду на интересъ и походяче зъ ѳтеи супротивленье ся другихъ народностей, сама выбороти собѣ мусить. Но ктожь бувъ сей, котрый першій звернувъ увагу на сей нарѣдъ? Бувъ се Маркіянъ Шашкевичъ. Справдѣ и передъ его выступленьемъ неразъ и въ не однѣмъ серци рускѣмъ ѳтчувалася потреба звернення ся до народа того — бувъ-бо се часъ, коли всѣ племена славянскіи, идучи за примѣромъ Нѣмцѣвъ и Франціи, взялися до труда и працѣ надъ пѣднесеньемъ своего слова и своихъ правъ народныхъ, а духъ сей мусѣвъ ѳтбити ся и въ сердцахъ русскихъ, котрыхъ минувшѣсть, якъ-жежь красша була ѳтъ минувшости иншихъ Славянъ-побратимѣвъ...

Отъ, що пише о тѣмъ незабвенный спѣвакъ, о. Николай Устыяновичъ: „Тямлю ще якъ нынѣ, бо-жь и мои лѣта молодшій стрѣтили тую хвилю (о якій мы згадали выше) якъ неразъ ровесники мои на всеучилищи Львѣвскѣмъ розмавляли за рущину, за бувальщину, за святую батькѣвщину;

а слезы точилися не одному по блѣдавѣмъ личку. Они тужили за чимъ-то, ждали чогось-то, надѣялись на щось-то, они желали щось-то сказати свѣту, обголосити по сусѣдщинѣ, але слова не могли ще выразити чувства вырывающого ся зъ глубокихъ глубинъ сердца. Сюда и туда озвався голосъ въ правдѣ, однакожь боязливо, слабо, якъ тая дитина, що лебедѣти пѣчне. Не було ще пѣвця, не було соловѣя; но въ необавѣ выбила и для него хвиля“. Соловѣмъ тымъ бувъ Маркіянъ Шашкевичъ. Онъ то першій, якъ каже той самъ писатель: „заспѣвавъ по святоруски, взбився со-коломъ понадъ днѣстряньскій нивы, и взлѣсь собою въ короткѣмъ, але высокѣмъ возлетѣ руске слово въ надземскій свѣты“. Ёго пѣсня трафила до кожного руского сердца и розбудила вѣщого духа въ многихъ молодыхъ Русинахъ, якъ-бы еи отгомонамъ озвався: Николай Устыяновичъ, Могильницкій, Лука зъ Ракова, Іос. Левицкій, Головацкій, Вагилевичъ, Козановичъ, Бульвинскій и другіи. Руске слово удивило всѣхъ своею красотою, начебъ лучъ весняного сонця заглянуло въ каждый рѣдний куть; всѣ пѣзнали, що трудомъ и працею можна здвигнутися зъ вѣкового сна, спѣзнали, що земля наша може гѣдно стояти въ рядѣ своихъ словянскихъ посестръ. Все то було дѣломъ Мар-

кіяна, все то єго заслуга. Онъ розбяривъ въ другихъ той огонь любви до всего, що своє и питоме, онъ до послѣднои хвилѣ житя, хочъ такъ короткого, живъ лишень великою, внеслою гадкою, щобы „розвивати рускій цвѣтъ“, плекати рѣдне слово и рѣдну пѣсню, просвѣтити „наименшого брата“, осолодити єго гѣркій трудъ паньщиняный, звѣщати єму хвилю свободы; онъ першій показавъ свѣтови, що Русь жиє въ миліонахъ сердець, открытыхъ не саетою, а сердакомъ. Тихій труженникъ, великій апостоль ѣтродження нашего, найлѣпшій и найпримѣрнѣйшій священникъ и пастырь свого стада, не дѣждавъ бачити овочей свого труда :

Розвивъ-єсь намъ весну, соловею красный,
Вергъ-єсь цвѣтомъ незнанымъ на дикій пустары,
Заграла природа, зазорѣвъ день ясный,
Счезла мрака студена, пошумѣли мары...
Якъ предтеча стеливъ ты путь спасенія,
Но, якъ онъ не бачивъ славы воскресенія...

Такъ плаче надъ єго домовиною сучасный єму Николай Устыяновичъ.

И нынѣ, по пятидесятехъ лѣтахъ, кости єго переносимо до свѣжои могилы. Ще разъ пѣднесли ся они, щобы споглянути на дѣло своє, щобы мы на видъ єго домовины загрѣлися тымъ огнемъ, який оживлявъ єго. Лѣтъ пятьдесятъ, не малый се

протягъ часу. Мы переходили не одну судьбу, та двиглися однако не мало впередъ. Нынѣ смѣло сказати можемо свѣтови, кто мы и що мы; той нарѣдъ нашъ, для котрого Маркіянъ посвятивъ житье свое, чимъ разъ бѣльше стремить до свѣтла и тепла, яке несе просвѣта. Нарѣдъ сей при- нявъ Маркіяна слово:

Откинь той камѣнь, що ти сердце тисне,
Дозволь въ той сумный тинь
Най свободоньки сонѣчко заблысне,
Ты не неволь сынъ!....

Свята Церковь и Русь просвѣщена, щаслива, тѣ два идеали, для котрыхъ било сердце Маркіяна, святѣ и для люду руского; миліоны братьей на- шихъ свято держатся ихъ и держати будутъ, бо се завѣщанье по бл. п. Маркіянѣ, бо се пригаду- ютъ и стверджають въ нихъ тѣ тлѣннѣ его останки.

Тожъ на тризну спѣшѣмъ, на тризну до его домовины! Розмавляймо съ нею; поскаржмося на нашѣ болѣ и злиднѣ; научѣмся ѡтъ неѣ, якъ терневымъ шляхомъ доходится до цѣли; при неѣ визнаймо нашѣ блуды и при неѣ каймо ся ихъ! Брятя! се домовина того, котрый не знавъ роз- дору, а знавъ лишень нарѣдъ рускѣй, поконвѣч- ный. Чи съ соромомъ не понуримо при неѣ очей

нашихъ? „Разомъ руки си подаймо!“ того ѡнъ бажає! того хоче! бо инакше тѣ тлѣннѣ останки не знайдуть спокою въ тѣй землі, котрой були апостоломъ. А духъ его, той має тѣлько могилъ, кѣлько сердець щирыхъ на Руси. Тамъ ѡнъ хоронится и хоронитись буде, такъ довго, якъ довго одно еще руске сердце бѣе.

Вѣчная ему память!

ВМ = 2030

От. Маркіянъ Шашкевичъ

родився въ селѣ Пѣдлѣсю, повѣта золочѣвского, дня 6. листопада 1811. Отець его, Іоаннъ, бувъ священникомъ въ селѣ Квяже, того самого повѣта. Народнѣ школы покѣнчивъ ѡнъ въ Золочевѣ, гимназію въ Бережанахъ. Лагѣднѣсть характеру, надзвычайна нѣжнѣсть, порываюча сила слова зробили его вже въ школахъ любимцемъ его ровесникѣвъ, котрѣ тогды вже горнулися до него. Яко ученикъ гимназіи писавъ ѡнъ стишки (натогды еще въ польскѣмъ языкѣ, бувъ-бо то часъ, въ котрѣмъ по домахъ священническихъ не уживано иншого языка, якъ польского) на именины родичей и иншѣ торжества родиннѣ. Гимназію укѣнчивъ ѡнъ року 1829. и ѡбѣля вступивъ до духовной семинаріи во Львовѣ, де крѣмъ богословія, питомцѣ слухали еще и фильзофіи. За мале провиненъе противо обовязуючому порядкови въ семинаріи зѣоставъ

бнѣ зъ ѳтамъ прогнаний и черезъ довшій часъ, закимъ принято его назадъ, удержувався зъ лекціи. Въ року 1838 подружився бнѣ съ Юлією, дочкою священника Крушиньского въ Деревнѣ, тогожь року збѣставъ высвяченый, бувъ администраторомъ въ Гумнискахъ, опѣсля въ Нестаничахъ; а въ кѣнци въ Новосѣлкахъ, де на веснѣ 1843 р въ 32 роцѣ житя померъ. Страшна праця такъ надъ собою, якъ и надъ ученьемъ другихъ, пѣдкопала его здоровлье, поволи почала розвиватися недуга грудна, котра побѣльшена кѣльколколѣтнимъ трудомъ священническимъ, передъ часомъ перетяла нитку мнѣгонадѣйного его житя. „Маркіянъ бувъ середного взросту, щуплый але меткій, волосье ясно-русе, очи синій, тужній, нѣсъ не великій, кѣнчастый — лице худощаве выражало якусь тугу и болѣсть. Самъ бувъ мягкого, доброго сердца, въ товариствѣ дотепный и забавный. Лишь коли розговорився за Рущину, народнѣсть, за рѣдний языкъ, родиму словеснѣсть и пр., тѣгда показала вся сильна душа его, очи блыснули якимъ святымъ вдохновеньемъ, чоло трохи приморщилося и лице набрало якось грѣзнои поваги — говоривъ сердечно — сильно переконувавъ, бо му зъ сердца ишло — бнѣ цѣлый тымъ духомъ живъ и ѳдыхавъ“ — такъ оповѣдає про него Головацкій. А теперъ слѣвце о его творахъ :

Якъ сказали мы вже въ передовѣй статіи, найбѣльшою заслугою Маркіяна було се, що бнѣ першій озвався рѣднымъ нашимъ рускимъ словомъ. Знавъ бнѣ се, що перше всего мусить розбудити любовь до того слова въ тыхъ, котрѣ могли-бы трудомъ своимъ статися апостолами-просвѣтителями народу свого. Показати имъ цѣ-

ду красу того слова рѣдного, се була провѣдна гадка Маркіяна, а красы той не мѣгъ показати въ нѣчѣмъ, якъ не въ народныхъ нашихъ пѣсняхъ, въ котрыхъ она перебивае якъ найчудеснѣйше. И бѣтъ того зачавъ Маркіянъ. „Збирай цвѣточки верховинскіѣ“ — пише бѣтъ до Козановича — „а насадимо городець руского слова“. А при тѣмъ пѣсни, выпѣваніи вдохновенными грудьми самого Маркіяна, его власніи творы, такъ спорѣдненіи съ пѣснями народными, причинилися наибѣльше до того и сталися дѣйстно „основнымъ звукомъ для молодыхъ письменниковъ Галича“. Всѣхъ поезій Маркіяна, до теперъ печатаныхъ, знаємо 19.; кѣлька зъ нихъ напечатаніи були въ „Русалцѣ Днѣстровѣй“, яку выдавъ бѣтъ вразѣ съ Ивановъ Вагилевичемъ и Яковомъ Головацкимъ. Книжочка тая, хочъ якъ невинна своимъ змѣстомъ, переходила тяжку судьбу; во Львовѣ не дозволивъ еи печатати тогдашній рускій цензоръ, священникъ Венедиктъ Левицкій, одинъ зъ тыхъ, котрѣ въ книжкахъ рускихъ не хотѣли знати иншого, крѣмъ церковного языка. Доперва великимъ заходомъ удалося выпечатати еи въ 1000 примѣрникахъ року 1837 въ Будинѣ на Уграхъ, зъ сего 900 до Львова надѣсланыхъ примѣрниковъ сконфісковала львовска поліція и доперва року 1848 побачили они свѣтъ божій. Були хвилѣ, коли руска азбука чуть не була заступлена польскими буквами, тымъ бѣльше, що знайшлися и межи Русинами такі, котрѣ руску рѣчь стали выдавати польскою азбукою, и тогды то написавъ Маркіянъ розвѣдку „Азбука и Abecadło“, въ котрѣй рѣшучо стае въ оборонѣ прадѣднои нашої азбуки. Узглядняючи недостачу книжокъ шкѣльныхъ рускихъ, написавъ

ѣнъ „Читанку для малыхъ дѣтей“, котра выйшла доперва по его смерти и черезъ довшій часъ була уживана въ школахъ народныхъ; зъ праць историчныхъ згадати тутъ належить розвѣдку о Богданѣ Хмельницкомъ и другу: „О запорожцяхъ и ихъ Сѣчи“. Есть се часть не докѣченон бѣлшой его розправы. Дуже ревно занимався ѣнъ збираньемъ матеріалѣвъ до руского словаря, заохочувавъ до того другихъ, но смерть не дала довершити сего дѣла. На короткій часъ передъ его смертію загадала Ставропігія львѣвска выдавати руску народну часопись и ему предпоручити еи веденье, та смерть забрала его зъ того свѣта. Прозою написавъ ѣнъ прекрасну казку „Олена“. Крѣмъ того занимався ѣнъ переводами пѣсень сербскихъ, перевѣвъ часть польскои поемы Гоциньского п. з. „Замокъ каневскій“, ческу старинну поему „Рукопись короледворска съ судомъ Любуши“ и найстаршій памятникъ бувальщины нашои, „Слово о полку Игоревымъ“ (переводъ затратився).

А теперъ одно слово о его трудахъ на поли, літературы церковнои. О тѣмъ може мало кто згадае, скѣлько здѣлавъ бл. п. Маркіянъ на тѣмъ поли. Бувъ ѣнъ вѣрнымъ сыномъ своего народа, але и своєї Церкви; знавъ ѣнъ, що народови нашому потреба корму духовного, и придбавъ его ему не мало. Прекраснѣй его „Псалмы Руслановѣ“ (Маркіянъ прибравъ собѣ имя „Русланъ“) то найкрасша зъ всѣхъ его поезія, хотяи прозою писана. Они оказываютъ, якъ непоколебима була вѣра въ его сердцю, яка надѣя, яка любовь надземска! Бл. п. Маркіянъ загадавъ бувъ перевести въ парафразѣ цѣле святе Євангеліе, та встигъ перевести лишень цѣле Євангеліе св.

Іоанна и часть св. Маѳея. Въ згаданой „Читанць для малыхъ дѣтей“ помѣщуе ѳнъ прекраснй оповѣданя библійнй. Знавъ ѳнъ, що того рода кормъ конечный для народа нашего; нѣй се буде ѳтповѣдею для тыхъ, котрй величаючись, що идуть слѣдами Маркіяна, здалека ѳтъ народа ѳтсувають все, що має стычнѳсть съ Церквою; а зъ другой стороны, нехай заохотить до дальшого труда тыхъ, котрй понявши духа Маркіяноваго, просвѣщаючи умъ народа, не забувають и о потребахъ сердца и душъ.

Маркіянъ Шашкевичъ бувъ тымъ, котрый, по довгихъ лѣтахъ, першй (1838 р.) выголосивъ во Львовѣ руску проповѣдь...

Отъ, се короткй очеркъ его трудѳвъ. Любивъ свою рѳдню, и трудился для неѳ; середъ труда пѳшовъ въ иншй. свѣты по надгороду вѣчну. И померъ въ розцвѣтъ життя, а съ нимъ: „Все замѳкло — надѣѳ нашй уснули“ „О кобы ты бувъ доживъ ясного воскресенія для рускои неньки, до котрого ты такъ съ предчутьемъ въздыхавъ, бувъ-бысь съ нами еще на груди възлюбленои Руси пролявъ слѣзу радости, якъ пролявъ еси въ жалю надъ еѳ недолею. И тѣшусь днесъ съ нею и плачу за тобою, и мои слезы не устануть, поки не стверднуть якъ кристалъ и не стануть памятникѳмъ на твоѳй могилѣ. Вѣчная, вѣчная, тобѣ память! (Слова М. Козановича.)

* * *

„Така доля народа Галицко-руского, що годѣ и годѣ ему розвинути свою красу и сылу въ народнѳй словесности! — Ледви заблысла зѳрничка зъ по за густыхъ хмаръ, замеркотѣла на проясне-

нѣмъ небѣ, та й тутъ и погасла! — Такою зѣрничкою розсвѣту нашего бувъ не давно помершій нашъ Шашкевичъ — Быстрою мыслею обнявъ ѡнъ бывшее и теперѣшне, кинувъ гадокъ кѡлька въ будуче — на часъ на годинку, порадовавъ ѡнъ своими пѣснями свѣй рѡдъ, свою братію — та й замовкъ на вѣки!

Сими словами зачинає Иванъ Головацкій, братъ Якова, свою „Память Маркіяну Руслану Шашкевичу“ (Вѣнокъ Русинамъ на обжинки. 1846. р.)
Замовкъ на вѣки? Нѣ! не замовкъ соловѣй, бо не замовкла его пѣсня, не замовкла и не замовкне. Замовкнутъ уста нашѣ, по нашѣй памяти и слѣду не стане; сотне поколѣнью — дай Боже щасливше ѡтъ насъ — поминати буде его имя, а его пѣсня ѡтгомонѡмъ чарѡвнымъ додавати буде силы и вытревалости въ трудѣ надъ добромъ рѡднѣ своєи. Ты не померъ Маркіяне; Ты живешь мѣжь нами духомъ великой твоеи любви до всего що наше, що питоме! Надъ гробомъ твоимъ „мраки чорной, хмарной твоеи долѣ не повиснутъ;“ его освѣнитъ леготь вдячности нашої! Твои пѣсни, они знайшли лѣпшу долю, они не „розплылись по поли, не зглухли, не занѣмѣли,“ они живутъ и жити будутъ! О незабвенный, честь тобѣ и слава; честь поконавѣчна, слава не заходяча! Ду-

хомъ будь зъ нами, щобы и мы могли сказати о тобѣ що :

Ты гаѣ нашій, рѣки, горы, доли
Будишь зъ немочи, даєшь имъ оченька,
Даєшь имъ голосъ, гарніи личенька,
И насъ думати съ ними вчишь поволи.

И думати и любити и сердце и душу за нихъ дати! О Маркіяне, честь тобѣ! а душу твою, „со святыми упокой“!

Псалмы Русланові.

Кто зъ Богомъ, Богъ зъ нимъ, мовлять нашій люде; и добре мовлять, бо хто яко Богъ? — Бо цуратися тобою будуть люде и стануть тебе судити сусѣды, и братъ твоій скаже: нѣтъ менѣ брата; и отецъ твоій скаже: не мавъ-емъ сына; а мати твоя назве тя гадиною; сынъ твоій двигне руку на тебе; а свояки твои выречуть ся тебе и вержутъ на тебе соромомъ и неславляти тебе стануть далеко и широко, бо не вгодивъ-есъ ихъ лихѣй воли... Але ты не журись, не вдавайся въ розпуку, бо кто, яко Богъ? — Той, що звелѣвъ нѣчому зродити свѣты, величне сонце и мѣсяць, тьмы звѣздъ; що велѣвъ темнотѣ переке-

нутися въ свѣтло; зъ которого долони сверкнули огнѣ и вдарили воды; которого невидиме око видить гадки душъ нашихъ; который спрягъ собою безначатокъ и безконецъ; которого сердце всему свѣту сердце, а воля гараздъ всѣхъ вѣкѣвъ и всѣхъ вѣкѣвъ и всѣхъ сторѣнъ щастье: той съ тобою — Богъ съ тобою!

II.

Великій есть Богъ и велике имя Его! Зъ небесъ на землю, ѡтъ кѣнца свѣта до кѣнца простираеся воля его; все, що пѣдъ сонцемъ и выше сонця, въ свѣтѣ и за свѣтами, розгомонное мудрѣсть безначальну и безконечну его; а передъ сею мудрѣстю марниця всѣ мудрѣсти нашѣ, якъ крапля передъ моремъ, якъ червина передъ велитомъ, якъ годинка передъ вѣками. Мудрѣсть и воля его суть двое и едно, якъ душа и мысль еи, поломѣнь и огонь. Мудрѣсть тая свѣтови, що вода рыбѣ, що людямъ воздухъ, що надѣя сердцю чоловѣчому: возми тое а погибне сео. Гордишь ся, чоловѣче, умомъ твоимъ и розумомъ твоимъ, якъ день свѣтломъ, забувши на сонце, — якъ въ подобѣ ворона павлянымъ пѣрьемъ; гордишь ся и кажешь: нѣтъ Бога! — то и тебе нѣтъ. Сонъ еси и мара, а твое имя — вѣтеръ на степахъ

Украины; а мысль твоя — дымъ и заворотъ;
а житье твое — житье камѣня въ земли глубоко;
а надѣя твоя якъ пѣна на водахъ, и не лишитъ
ся по дняхъ твоихъ слѣдъ. Мраки огортали тебе
по сѣмъ и темнота гѣрка наляже на тебе по тѣмъ
боцѣ, бо Богъ хотѣвъ, щобысь свѣтъ видѣвъ,
а ты въ пѣтму влюбився — и вволится тобѣ во-
ля твоя.

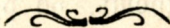
III.

Вѣра сердца мого якъ Бескидъ твердо поста-
новилась' на любви. — Смутокъ твоѣ зныдѣе,
а радѣсть слѣды его позмѣтае, а сумна пѣвнѣчь
буде нинимъ полуднемъ, и звеселишся, а око твое
зблещитъ зѣрничкою въ бурнѣй пѣтмѣ житя
твоего и огорнешся зоревою свитою тихомира и
линяеть надъ тобою милость Божая, бо надѣя
изъ сердца твоего не втекла — бо кто яко Богъ.

Сполошишь ми долю и проженешъ щастье,
день ми споморочишь и свѣтъ ми западе, нуждовъ
мя вдаришь и нашлешъ ми злиднѣ, свѣтъ ми спу-
стѣе и йме ворогувати, зныдѣе радѣсть и плачь
мя огорне, туга ми ранкомъ и вечеромъ журба,
и нѣчь ми несонна и горюванье съ сонцемъ, выр-
вешъ ми очи и душу ми вырвешъ: а не возьмешъ
милости и вѣры не возьмешъ, а не выдрешъ лю-
бови и вѣры не выдрешъ, бо руске ми сердце, та
и вѣра руска.

Н Е Щ А С Н Ы Й.

Кому Богъ въ груди давъ сердце мягеньке,
И давъ вродитись въ добрую годину,
Щастье, якъ лѣтомъ сонѣчко тепленьке,
Въ житю му всяку огрѣвае днину;
И свѣтъ ему милый и солодка нѣчка,
Мысли веселі и серденько грае,
Якъ у дубровѣ тихенька кирничка,
Днина за дниновѣ такъ ему сплывае. —
Лишь кто въ посестру взявъ тяжку недолю,
Що давить сердце, якъ вѣдьма коцава,
Кто вражбѣ нуждѣ попався въ неволю,
Кому съ журбами и сонъ и забава:
Тому нѣтъ мѣся, анѣ супокою,
Нудить си свѣтомъ и нудить собою,
Туга до сердца якъ гадъ ся вслила,
Звѣдае мысли якъ змѣя зброчки,
Груди зсушила, здоровлье знорила,
Хлѣбъ му не милый, не терпить сорочки. —
Щежь то кто може изъ сердца сплакати,
Чи у куточку, чи за угломъ хаты,
Чи у грудь брата, або въ жменю друга,
Хоть на часочокъ сплыне зъ сердца туга:
Лишь коли слѣзы въ грудехъ скаменѣли,
И въ тяжку скалу надъ сердцемъ ся сбили,
Разбѣвъ изъ десять що день радъ-бысь вмерти,
Годѣ! а годѣ!.. потѣхи, нѣ смерти! —

Веря́тъ ся пѣсни родимѣ!

Тѣлько вже разѡвъ сонѣнко вертало,
Ясенѣкимъ свѣтломъ днину красило;
Но мому свѣтлу щожъ то ся стало,
Що менѣ доси не зазорѣло?

Вже и царинѡнка въ гору ся взбила,
Росте, и колосъ буяе швидко,
И ярина ся зазеленѣла —
Моѣй пшеницѣ не видко, не видко!

Соловѣй мило вже щекотаетъ,
Птичокъ громада лѣсна заграла,
Воздухомъ звѡнко жайворонъ спѣває —
Но моя птиця мнѣ не озвалася!

Де поглянь, въ землѣ цвѣтъ прозябае
По завчерайшѡй поводѣ,
Въ чудеснѣй барвы лугъ прибираєсь—
Но мому цвѣтку щось годѣ, щось годѣ!

Докижь ты, доки весно молити?
Приспѣй на Галичъ лучи теплыми
И чадамъ рускимъ верни ихъ цвѣти,
Верни имъ пѣсни родимѣ!....

СУМРАКЪ ВЕЧЕРНІЙ.

Сонце ясне померкло, свѣтъ пѣтъма наслѣла ;
Въ ширь и въ здовжь до кола сумь ся розлягае ;
Чагарами густыми тьма вовкѣвъ завыла ;
Надъ тиномъ опустѣлымъ галокъ гаморъ грае ;

Тамъ нещасенъ думаю, тяжка мовь могила
Середь степу о пѣвнѣчь сумненько думае.
Згадка въ душѣ печальнѣй тужно згомѣтѣла ;
Бо сплынули радости, якъ Днѣстеръ сплывае !

Нависло ясне небо чорными хмарами,
Тяжкими густѣ боры склонились тучами,
Збѣйкнули дубровы й лѣсы застогнали.

Весело ми съ товѣ гудьбовѣ, та й съ тыми лѣсами,
Мило ми съ буйнымъ вѣтромъ, съ блудными марами
Студена тая доля къ серденьку припала...

644652

н-23573

11

РВА. 2031, 153110

Комп. 3

ХОМА МАКОГІН.

УБОГИЙ НАЙМИТ.

1192

Пісня перша.

У неділю сьвятую не сокіл смутний
 Гей над морем квилить — проквіляє, —
 Ні, то наймит убогий Хома Макогін
 На підпитку до дому чвалає.
 Не до дому, — бо дому у його нема, —
 А до паньскої хати чужої
 Він помало хиляє туди і сюди,
 Серце ниє од думи гіркої:
 „У людей єсть у кожного хата своя,
 Яж од праці спочину не маю
 І притулку ще змалку не маю свого,
 А чужії кутки потираю!...
 І не шкода коли б вже його й не було, —
 А то-ж мали поля із степами.
 Мали хату, отари гуляли в степах,
 А токи захрисали стогами.
 Вольна воля була! Було — батько в свої
 Убереть ся козацкії шати,
 Зброю возьме ясну, скочить враз на коня
 Та й поїде у степ погуляти.
 І від його тіка' аж у Крим Татарва,
 Турок море своє замикає,
 Обіцяє Москаль превеликі скарби,
 А що Лях, — то від духу вмірає!
 Та на лихо, мій батьку, сусід ти пускав —
 Вонсаля й Боголюбского пана:
 Вигнав з хати тебе Боголюбский, ти вмер,
 Яж працюю до ночі із рана.
 На тій паньській роботі, і той, хто забрав
 Мою спадщину всю дорогую —

КИРИЛАНЬ
КОЛАБЕНЧЬ
САМОУСМІ

Державна бібліотека
 № 11 / 53112

Боголюбский — ганя на роботу мене.

І я в його тепер наймитую —

В свого ворога!.. Ох!..* — І Хома заридав

І, не маючи йти уже сили,

Він сідає під тином, щоб вилить слізми

Муки всі, що в душі наболіли.

Довго плакав, а далі так думати став:

„Та чи має ж той пан таке право,

Щоб і досі у себе держать, як своє,

Те, що в батька загарбав лукаво?

Не безсудна ж земля! Інший час тепер став, —

Порядкують над людьми закони:

Довести своє право я зможу тепер,

Се не те, що в безправні „дні оні“.

Я до хати піду, — вона буде моя!

К чорту пана!.. Я сам панувати!..“

Тут відразу Хому щось за комір цуп-хап!

„Га! ти проти панів бунтувати?!“

— Гей, де соцький? десятники? де ви? беріть

І вийжіть ви сього розбишаку

Та у волості в „темну“ до ранку ушкніть

І замкніть його там, як собаку!“ —

І десятники з соцьким надбігли, беруть

І Хому волочуть, а із заду

Пан урядник*) чухрає його нагаєм

Та гука про Сибір та про зраду.

І замкнули його... У темниці Хома

З горя долі в куточку с'дає

І зітхаючи тяжко, дрімать почина

І вже трохи немов засипає.

Коли чує — плазує по тілові щось..

Ось і друге, і третє, й чимало..

І руками ураз обома він чухнув —

Чує мокре й гідким завоняло.

Далі чує — вже скрізь аж кишить ворогів —

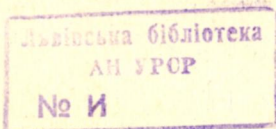
Так давно вже в сій темній темниці.

Без поживи, як мертвій, сохли усі

Швидконогі плескати блощиці.

Кусонули ураз, і Хома підстрибнув

*) Нижчий поліціант по селах; соцький та десятники — його підпомощники з селян.

І заскимлив і став себе драти,
Та даремно він чухавсь і долі качавсь,
В стіни бивсь і в залізній крати.

Усю шкуру даремно на струп він подрав,
Бо знесилившись врешті до краю,
Він, як труп, непритомний до долу упав
І чи він ище дихав — не знаю ..

І як сторож у спідання в темну ввійшов,
То побачив Хому неживого ;

Кров ворожа, змішавши ся з власною скрізь
Щось перисте зробила із його...

Сторож повну водянку води ухопив
І, Хому оджививши, з темниці
Зараз випустив геть, на прощання ж додав :
„Тож шануйсь і забудь про дурниці!“

Пісня друга.

Увесь тиждень Хома як прибитий ходив
І незнав, ва яку і ступити,
Діло плував і тричі прикащик його
Наміряв ся уже попобити.

Перш бояв ся Хома навіть думать про те,
За що зів духопела такого,
І як згадував кару страшну, виступав
Піт циганський по тілові в його.

Він хрестив ся, молив ся, шукав забуття,
Та забуть не було в його сили,
Він спокуси своєї прогнати не міг,
І думки його знову обсіли.

І як тільки неділя сьвятая прийшла,
То не міг наш Хома дожидати :
Скоро всі по обіді лягли спочивать,
Він поплентавсь до рідної хати.

Жив Хома у челядї, за нею ж геть-геть
Боголюбский осівсь на горбочку,
А за їм уже й хата була Хомина
Серед степу, та в вербах, в садочку.

Скоро вийшов з челядні, а тут і палац —
Мури добрі, залізній крати —

~~АДВОКАТ
КОЦОВСКИЙ~~
~~АДВОКАТ
КОСОВСКИЙ~~
S. A. adv. radca sądu krajowego

На землі Хоминій Боголюбский його
Збудував, що відтіль панувати.

Паньска челядь сиділа в дворі й за двором,
І Хома наш чогось злякав ся —
Хильці-хильці під тином, а далі упав
І в густім бур'яні заховав ся.

Бур'яном він поліз і до хати добравсь,
Не пішов у ворота, а з заду
Через тин у садок, — та пізнати він не міг
В сій руїні колишнього саду.

Там, де все по весні цвітом рясно цвігло
І од овочу гнуло ся в літку, —
Там сухії пеньки, а живе, що було,
Скрізь черва одигла в свою сітку

Дві високі верби, де у місяшну ніч
Соловейко співав аж до ранку
І примушував парубка дужче горнуть,
Милувать, цілувати коханку —

Іх немає уже — хтось давно вже зрубав,
А по всій тій леваді й садочку
Видко ратиці скрізь — тут товар спочивав,
Де знаходив собі холодочку.

Але серце ще більш заболіло в Хоми,
Як він глянув на хату: стояла
Вона пустою зовсім і видко було,
Що вже догляду давна не знала.

Білі стіни давно вже зробились руді,
Вікна взято; завіса єдина
Навескosi якось двері держала ище,
А покрівля — була як драбина.

І Хома увійти в свою хату не міг, —
Головою припав до одвірку
І... як був, заривав!... Довго плакав, а там
Увійшов в ті не двері, а дірку.

Увійшов... Де збиралась колись за столом
Вся сім'я, а на неї святії
Сяли зверху ікони — нічого нема:
Без шмарун голі стіни рудії!

Піч розваліно всю, під ногами ямки
І вже щось поросло на долівці,
І сюди навіть — видко — заходили еже
Чи корови якісь там, чи вівці.

І Хома в гору високо руку ізняв
 І згукнув: „Присягаюсь я пині
 Поновити се все і всю силу віддати
 Моїй любій та рідній хатині!
 Присягаю ся!...“ — голосом скрикнув страшним
 І відразу він кинув ся з хати,
 Але тільки у сіни вступив, довелось
 Носом землю йому заорати:
 Якийсь цап в холодку мабуть тут спочивав
 Та й покинув дарунок цапиний,
 А Хома як з розгону ногою вступив, —
 Підковзнувся і простягсь на всі сіни.
 Руку дуже забив, і коліно щемить, —
 І клене він цапину породу,
 Нахваляється знищить до решти цапів
 За такую з їм кепську пригоду!
 Але часу не гає, з сіней вибіга
 І, цілком несподіванно баче —
 Чоловік біля хати стоїть у дворі —
 Так, як панський би сторож неначе.

Пісня третя.

„А чого ти тут ходиш?“ гукнув він Хомі —
 „Бач, убрав ся до хати чужої!
 Иди ж геть, а то пана покличу піду,
 То запевне скуштуєш гіркої!“
 Гордо голову в гору Хома тут підвів
 І говорить: „Я — пан в сій господі!
 Від сьогодні ніхто не уступить сюди,
 Тут чужим панувати вже годі!“ —
 Повернувся і у хату ізнову пішов,
 І хоча я сказати таки мушу,
 Що турбота його обнімала, та він
 Героїчно зміцняв свою душу.
 Він до себе казав: „Ось прийшов коли час
 За потоптане право обстати, —
 І невже ж у сей час я назад поступлюсь,
 Утечу із власної хати?
 Ні, я давнюю міць Запорозьку“... — Та тут
 Щось відразу в дворі задвигтіло

І у хату вкотилось — побачив Хома —
Товстезнеє щось, як барило,

З заду ж люде за ім. І Хома упізнав
Боголюбского паньску одежу,
Широченную бороду, з-жовта руду,
І ходу його зовсім ведмежу.

На обличчю гладкому у його малі
Два очка аж палали із злости;
Він стисав кулаки і кричав: „Не втечеш!
Сокрушу тобі зуби і кости!“ —

— Як насмілив ся ти в мою хату ввійти?
Гей, берить ви сього харцизяку!
Я йому покажу, що ще маю в руках
На таких я путящу ломаку!

— Та ломака моя — моє паньске берло!
Всі права і закони усякі
Тільки нею пишу я і більше пічим!...
Ну, берить його вірні сіпаки!... —

Ізякав ся Хома: все, що думав казати,
З голови наче десь полетіло;
Він стояв, як дурний, і трусив ся увесь,
І потерпло у його все тіло.

Але далі потроху остербувать став:
„Я... їй Бо, я нічого!... я, пане...“

На сю хату мою... право маю.. вона...“
— „Ах ти ж паadlo таке препогане!..“ —

Розлотований пан закричав на Хома —
— „Ще про право балакати сьміє!
Право — те, що я сам забажаю і що
Історичня ломака ся вдіє!

— Коли вчора се право живе ще було,
То сьгодні його я вбиваю!
Та і право взагалі я знаю — своє,
А у інших — я права не знаю!“ —

„Але ж маю папери, документи я!...“
— „Що ти брешеш? — не маєш нічого!
Гей, сіпаки мої! одніміть ви усе,
Що в кишених є, може, у його!“ —

Але бідний Хома у куток аж заліз,
Він трусив ся, блідий, з переляку
І казав: „Я шаную і щиро — їй Бо! —
Пане, вас і ту вашу ломаку!...“

Віри йміть, що не знаю я зовсім, чого
 Ви на мене розсердились дуже,
 Бо... я думав - бач, пустою хата стоїть..
 Вам до всі давно вже байдуже...

Добре знаю я те, що я темний мужик
 І живу тільки з паньскої волі, —
 Я хотів у сій хаті притулок знайти,
 Бунтувати ж не думав ніколи..."

— „Га! не думав ти, Хаме! Ми знаємо вас!...
 Забірайте!... Ви всі розбишаки!...“ —
 І відразу за руки й за плечі Хому
 Ухопили тут паньські сїпаки..

Пісня четверта.

Тут ми оповідь мусим одразу порвать,
 Щоб ніще й Вонсаль изгадати
 Колись пишно і гучно жив пан той Вонсаль,
 Все бенкети що-дня та вивати.

Жити з чого було, та і сам він любив
 Погуляти на волі до ехочу, —
 І гуляв, а хтось инший за його робив
 Нецікавую частку роботу.

Инший був — Хомин батько, старий Макогін:
 Коло пана була його хата,
 І як скрутно траплялось, Вонсаль упевняв,
 Що він любить його, наче брата.

І що треба їм все по сусідському жить,
 Пособлять обопільво в пригоді...
 Макогін же з тим згоджувався, віврив тому
 І був другом він паньській господі,

І, повабившись зовсім на гарні слова,
 Все був радий зробити, що тільки
 Попраха' його пан, і нарешті пішов
 З Вонсалем він до щирої спілки.

Та не дурно-ж воно Макогін се зробити
 З першу дуже боявся і вагав ся, —
 Бо як тільки пристав, незабаром уздрів,
 Що він добре таки уклепав ся

Не товаришом панові став Макогін,
 А „приващиком“ спершу та й годі,

І аж їздив на шиї у його Вонсаль
І у щасті, і в прикрій пригоді.

Та ще гіршого далі зазнав Макогін:
Пан за наймита став уважати
І нарешті до його в господу убравсь,
А хазяїна витурив з хати.

Та хоч вуса крутить умів добре Вонсаль,
Але сьміливість мав не велику:
Макогін по мужичому пана прогнав
І побив йому плечі і пику.

Але далі і думи його обняли:
„Що як сили набравшись, відразу
Набіжить знов на мене Вонсаль, щоб помстити
За оту паньській пиці образу?“

Чи не краще було б, як би я побратавсь
З Боголюбским? — є сила у його,
Щоб міні пособлять, та й з отим Вонсалем
Він гризеть ся ще здавна до того.

З ворогів же у мене Вонсаль не самий, —
Азіят-бо... О се ще уїда!..
З Боголюбским же зможем обох побороть,
Він, здаєть ся, путящий сусіда.“

І до пана пішов і до спілки з ним став,
Але знати вже паньську руку:
Хоч прогнав Вонсалья, то за те устругнув
Макогонові добрую штуку.

В діло з паном ув'яз Макогін, бо любив
Він звичайно до спілки ставати, —
Як дійшло ж до рахунку — йому довелось
Не прибутки лічити, а втрати.

В день чудовий один Боголюбский йому
Оповідав нечуване диво,
Що щось **тисячі** винен сусіда йому!..

Макогін аж згукнув: „Неможливо!“

— „Не можливо?“ — образив ся пан і почав
Всі рахунки йому викладати,
Як почав на відсотки відсотки лічить, —
Макогонові що вже казати?

Він і чує, що все се брехня, все не так,
А як саме — не дасть він рахуби
І обурился: „Що позичав, те віддам,
Папірці ж ті — укиньте до гроби!“

— „Ні, ти стільки віддай! або мусиш міні
Заставного папера писати
На усе, що ти маєш: на землю твою
І на двір.“ — „Ну, сього вам не мати!“ —

Огризнувсь Макогін і йти з хати хотів,
Але пан: — „Хай їй цур, отій сварці!
Не тікай! По сусідському добре тут ми
Поладнаєм. Гей, дайте по чарці!“

Та подай закусь — ковбасу... знаєш, ту...“
Та льокай і сам добре те віда,
Що гнилу ковбасу мусить він подавать,
Як до пана приходить „сусіда“.

І зоставсь Макогін і ушив ся украй, —
Як же впивсь Боголюбеский до його:

— „Підпиши!“ — і дурний Макогін підписав,
Вже не тямлючи зовсім нічого.

Так за шмат він гнилої тії ковбаси
Своє право віддав і, до дому
Не дійшовши, у пана під тином заснув, —
Вже бодай так не спати нікому!

Через день його з хати пан геть протурив —
Він зимою замерз коло тину;
Син зостав ся Хома, — і звелів пан узять
В окономію в найми дитину.

Сам же пан в таку силу убив ся тоді,
Що того Вонсаль нависного
Звоював і у нівець його повернув,
Все до решти забравши і в його.

Вонсалеві ж він хату покинув саму,
Обіцявшиєь скарать його люто,
Як що з двору ступне прикувать до воріт,
А чи ноги замкнути у путо.

І сидів там Вонсаль, тяжко сьвітом нудив,
Дожидаючи часу такого,
Щоб кормигу зламати було можна й назад
Те відняти, що забрано в його.

Довго думку ховав, довго мучив ся він,
Але далі не стало вже сили,
І у той саме час, як так тяжко Хому
І сїпаки, і пан той кривдили, —

Він від разу схопивсь, — „Виват, воле!“ згукнув
Та й чкурнув скільки духу із хати

І натрапив на пана він саме тоді,
Як Хому починали в'язати.

Пісня пята.

Наче буря ускочив у хату Вонсаль
І згукнув: — „Бий його!“ — й зупинив ся!
Він Хому тут уздрів і усе зрозумів
І відразу неначе сказив ся.
„Моя хата!“ — згукнув — „од межі до межі
Мій се ґрунт і на йому три хати —
Я беру їх! Прийшов я, щоб скинуть ярмо
І назад своє добро забрати!“
Боголюбский злякавсь: не боявсь він Хоми
Й Вонсалья не бояв ся самого,
Але в спілці він бачити їх не бажав,
І жижки затрусил ся в його.
— „Одпустіте Хому!“ він одразу гукнув,
І сіпаки Хому одпустили;
Пан до його та й каже на вухо йому:
— „Годі, Хомо, сварити ся, милий!
— Жити в хаті дозволю тобі, а тепер
Мушиш геть Вонсалья протурити..“
І відразу Хома мов на світ народивсь,
Ласки в пана схотів заробити:
Стрепенув ся і сам він не знав, як гукнув,
Женучи Вонсалья із світлиці:
„Борони того, Боже! як рідні брати,
Вдвох ми з паном на рідній землиці!
Хата наша, вдвох з паном, і має права
Пан до неї, — я-ж з паньскої волі
Буду жити у їй, чепурити її,
А з тобою не хочу ніколи!“
— „Брешеш!“ — скрикнув Вонсаль, та Хома у тумить
Як заскямлять та рачки до долу,
Як загавка' — гав-гав! — та ураз Вонсалья
Як ухопить зубами за полу!..
Зблід Вонсаль, одстрибнув, полу вирвать хотів,
Але міцно Хома учепив ся,
І хоч кидавсь Вонсаль по всій хаті, та він
Не пукав і за їм волочив ся.

Дихо бачивши, дуже сїпнув ся Вонсаль,
Кинув полу Хомі та із хати!..

Як чкурнув — тільки видно кивають раз-в-раз
Вонсалеви у куряві пята!..

— „Га-га-га!“ — реготавсь Боголюбский — „га-га!“ —

Ухопившись за пузо руками. —

— „Та й кумедія-ж, братці, як він утіка! —

Га-га-га! Бач, киває пятами!“..

І, втираючи сльози, гукнув на Хому:

— „Подавай-же!“ — Хома неборака

Підстрібнув і шматов од поли у зубах

Він подав наче справді собака.

Пан узяв і поглядив Хому — „О, ти пес

Не поганий і тим і бажаю

Тобі дати уряд і до хати сеї

Вартовим я тебе наставляю.

— „Гей, пришніть ви його!“ — Десь відразу узявсь

І ланцюг, — і Хому ухопили,

На ланцюг залягали його, потягли

До воріт у дворі прикрутили.

Опинив ся Хома та ланцюг так давив,

Що язик аж поліз йому з рота.

А сїпаки штовхали: — „Иди, бо нам ще

З багатьма є такая робота!“

— „Ну, сиди та мовчи!“ — пан сказав і Хомі

Стусонув, добре в боки, ногою

І відтіль — Вонсали саме так припинать —

Він подав ся з своєю ордою.

Пісня шеста.

У Хомі в очіх сьвіт стуманїв і цілком

Дух од панського стусу забило, ..

Він до долу упав і довгенько лежав

Непритомний, як мертвєє тіло.

А як трохи прочужавсь і глянув на сьвіт,

Облили його сльози гіркії:

Ось як тяжко вони одурили його

Ті найкращі, укохані мрії!

Деж та правда, закон, девятнадцятий вік,

Що гуманність на пранорі пише?

Чорт би хату забрав сю і все, що у їй,
Як за неї Хома ледві дише!

Та ще й не відомо, чи правда тому,
Що свого треба дуже дивить ся,
Бо ідея вселюдскости ширша, чи що...
Ат! на сьвітї сама плутаниця!

„Я умру!“ — застогнав на припонї Хома
І хотїв уже впасти вмїрати, —
Коли чув — щось важко сопе поблизу,
Озираючись — то вїл був рогатий.

І відразу Хомі щось знайо́ме здалось :
Колись мабу́ть високі роги,
Що тепер їх вже збито, і сірая масть,
І міцні та дебелиї ноги...

Він пізнав! Він пізнав! Був се вїл той старий,
Що у батька ходив ще у плузі,
А тепер був у пана.. І скрикнув Хома
У великій нестриманій тузі :

„Воле рідний! чи ти се? чи знаєш мене?
Рідний син я тому, о земляче,
Хто тобою колись, — пам'ятаєш? — орав
Наше батьківське поле козаче!

А тепер ти на панській роботі! Свого
Ти не маєш хазяїна, воле,
І, безщасний, на вжиток чужому ореш —
Боголюбському — ріднеє поле!

Та і я... О, стоклятий отой!..“ Але враз
Тут Хома Макогін зупинив ся,
До землі він припав, духа він затримав,
З переляку страшенно трусив ся,

Бо урядницький наче з'явив ся картуз
На межі, недалечко од саду, —
І згадались Хомі і блощиці, й канчук,
І слова про Сибір та про зраду.

Що, як чув?.. Але далі дивив ся Хома
І обличча йому заясніло:
Не картуз, але сояшник був то сухий —
Хоч-би громом його вже розбило!

Налякав він Хому і, безщасний, з страху
Він забув свою гарну промову,
Але потім, одхакавшись, де що згадав
І казати почав тоді знову :

„От, як бачиш, я стражду! Така міні,
Що за правду стояв я, заплата!...
Але-ж ми земляки, мій коханий, згадай,
Що одна у нас рідная хата!

Старовинні однакові згадки у нас:
Треба край свій нам, воле, кохати
І не дати удвох на поталу та глум
Боголюбському рідної хати.

Розжени ся-ж, порви сей треклятий ланцюг,
Тоді знову я буду на волі
І укуні з тобою робить почнемо
На широкому нашому полі.

Розженсь! Розірви!...“ — Роспалившись Хома
Аж підскачав з землі і руками
Замахав на всі боки. Віл наче злякавсь
І.. на його наміривсь рогами!..

Зрозуміть Хоминої промови не міг,
А здало ся йому, що пеначе
Хоче вдарить Хома, — він на його сунувсь
І наставив знаряддя воляче.

З переляку Хома знов до долу упав, —
А віл бачивши те, зупинив ся,
Довго мовчки стояв над Хомою, а там
Догадав ся, що він помилив ся, —

А чи може Хома йому здавсь не страшний, —
Тільки він просто чмихнув на його
Та й пішов собі геть знову пасти ся в степ,
А Хомі не зробив він нічого...

Пісня сема й остання.

Тоді був уже вечір і бідний Хома,
Перемучений всім, що спіткалось
За цей проклятий день, — впав до долу й заснув
Та погано ту ніч йому спалось.

Сон приснив ся йому. Наче бачить: Каца,
Панський наймит, рудий, бородатий,
В свою „соху“ застріг він вола бовкуном
Та й почав їм неначе орати.

Віл, що плуга тягати умів, а „сохи“
Не знав ще ніколи із роду,

АДВОКАТ
КОЦОВСКИЙ
Адвокат
KOCOWSKI
А.А. М. Габса 2901 Крайового

У їй борсавсь, пручавсь, а Кацап проклинав
„Рострекляту волячу породу.“

І почав його бить: спершу бив батогом,
Потім пужалном бив, не жалівши,
Бив по спині, по ребрах, по морді вола,
У налігача руку вкрутивши.

Спершу віл утекти поривав ся з „сохи“,
Далі бачить, — нема йому змоги:
Він притих і скорив ся, похнюпившись став,
Похиливши позбивані роги,

Й дві великі сльози в товариши з очей
Покотились і долі упали..

І Хома упізнав: се той віл був, що й в день,
Що батьки Хомині їм орали.

А Кацап утомивши ся, плюнув і ліг
Та й захріп; віл-же, тягнучи „соху“,
На неоране вийшов і пагись почав
І дотягсь до Хоми він потроху.

І промовив до його Хома: „Міні жаль,
Що терпиш ти таке катовання..“

Гірко віл усміхнувшись, балакать почав,
І не стямивсь Хома з дивування:

— „Жаль? Еге, ти сьогодні у день ще казав,
Що з тобою немов земляки ми, —

Може й правда.. Хоча ти — людина, мене-ж
Запрягають руками людськими

— І як правду сказати, то від коли живу,
Од людей ще добра я не бачу..

Ну, та буду мовчати, бо не краще й тобі:
Долю маєш тепер ти собачу.

— Ми обидва у путах. Мене закликав
Ти, щоб я тебе вирвав з неволі,

І тоді тільки наче-б то зможу зазнати
На сім світі я кращої долі. —

— Може й так.. Але думка у мене така,
Що, зробивши ся паном в сій хаті,

Ти-б запріг мене в плуг та й ізнову почав
Так, як батько твій, мною орати.

— Ти казав, що в обох у нас згадкі одні..
Ти дурний, чи сьміяв ся ти, може?

В тебе в згадках роскоші минулі, а я —
Що згадаю я? Боже мій, Боже!

— Батько твій, що його ти так славив міні,
 Може й гарна був дуже людина,
 Але в його я був не истога жива,
 А був тільки до праці машина.

— Як на каторзі, на полі в його робив,
 А чим жив, то шкода і казати!...
 Я і холоду, й голоду в його зазнав
 І за працю — ломакою плати.

— Правда, тяжко мене сей катує Кацап,
 Але-ж можеш ти сам зрозуміти,
 Що не добрії згадки у мене й про тих,
 Хто до його ще вмів мене бити.

— Ти до спільної праці мене закликав, —
 Бачу тут я велику облуду:
 Ти людина, я віл — запряжеш ти мене...
 На що-ж пана міняти я буду?

— Все одно уже пан — не втечеш од біди!
 І не маю я зовсім бажання
 Всі до решти собі туші роги побить,
 Щоб зробити тобі панування!.. “

Тут Хома припинив: „Але-ж, воле, скажи,
 Що на світї така за одміна?
 Ти балакаєш добре, — я-ж думав, що віл
 Нерозумна, німа товарина!

Чом-же досї ховав ся ти схистом своїм?“
 — „Коли хочеш, скажу я, небоже,“ —
 Віл одмовив, — „ти-ж слухай уважно, бо тут
 Єсть єдиний рахунок твій може:

— Я не віл, а така-ж людина, як ти,
 Але зле-чарівнича Темнота
 Перекинула здавна мене вже волом
 І заткнула міні мого рота.

— Я роблю за вола та надходить той час,
 Що міні твою шкуру волячу
 Треба скинуть і хто в сім пособить міні,
 Я тому за те щиро віддичу.“

— „Розумію!“ — Хома загукав, та не встиг
 Він сказати волові і слова,
 Як почув те Кацап та до їх з батогом,
 Кричучи: „У вас зрада тут, змова!“

І відразу прокинув ся з крику Хома —
 Ні вола, ні Кацапа немає,

Тільки стиха на шії ланцюг дзеленчить
Та навкруг усе ніч покриває...

Е п і л о г.

Годі! більше нічого не можу сказать,
Бо нічого я більше не знаю:
На сьому зупинило ся діло й незнать,
Коли дійде та справа до краю,
Бо те б у д е колись ще, тепер же нема, —
Я тоді й розкажу, як що буде,
А тепер два-три слова скажу та й кінець
Підпишу під сим добрії люде.

Мені жалко Хому... А як правду казать, —
Чи хто винен, що він на приноні?
Пособачивсь — собак-же в'язать на ланцюг
Здавна звелено навіть в законі

І порвати ланцюг той не можна Хомі,
Але що перервати не сила,
Перетерти його нам можливо, коли
Не лякати ся довгого діла.

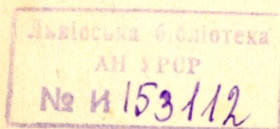
Ну, а віл... Як що буде Хома не дурний,
То з волом бути може в їх діло, —
Поки-ж буде, — кінчаю базікання я,
Щоб, буває, людям не остило.

Передрук з ч. 23 Батьківщини.

З друкарні Товариства імени Шевченка.

від зарядов К. Боднарского.

649629
649652
649674

B.

И
И
153.110/конв.1
-3

